БУХЫ ОРОНУУДАЙ ПРОЛЕТАРИНАР, НЭГЭДЭГТЫ!

Бурят-Монголой ҮНЭН

КПСС-эй Бурят-Монголой обкомой, БМАССР-эй Верховно Соведэй, КПСС-эй Улан-Удын горкомой орган.

№ 144 (8364) | 1957 оной июниин 20, четверг | Сэн 20 мүнгэн

НҮХЭД ХОНИШОД! Нооһо хайшалалгые эмхитэйгээр үнгэргэжэ, һайн шанартай нооһо гүрэндөө ехээр тушаае!

Силоснэ барилгануудые хүсэд хүрэхөөр түхеэрхэ

Орон доторoo һү, мяха, тоһоной хүн бүхэндэ хүртэсын талаар Америкын Холбоото Штадуудые ойрын жэлнүүдтэ хүсэхэ, мүн энэ үедэ хонин һүрэгөө адагынь хоёр дахин олошоруулжа, хоёр дахин ехэ нооһо абадаг болохо тушаа парти, правительствын табиһан зорилгые шиидхэхын түлөө хүдөө ажахын бүхы хүдэлмэрилэгшэд шармайн оролдожо эхилбэ. Энэ бүгэдэ арадай тэмсэлдэ, манайшье республикын колхознигууд, МТС болон совхозуудай хүдэлмэрилэгшэд эдэбхитэйгээр оролсобо.

Сэлэнгын, Заиграйн, Зэдын болон бусад аймагуудта хонишодой зүблөөн боложо, тэндэ хонин ажалаа эрид хүгжөөхэ талаар тодорхой уялгануудые абаһан байна. Гадна мяха, һү ехээр абаха тушаа колхоз, совхоз бүхэн бүри дээшэлүүлэгдэһэн уялгануудые абана.

Эдэ шухала зорилгонуудые, абаһан социалистическэ уялгануудаа бэелүүлхын түлөө юун хэрэгтэйб? Нэн түрүүн элбэг ехэ тэжээл, илангаяа шэмэтэ тэжээл—силос хэрэгтэй. Теэд мүнөө үедэ манай республикын колхозууд болон совхозуудта шэмэтэ тэжээл тон багаар бэлэдхэгдэнэ.

Адууһа малдаа шэмэтэ тэжээл хүсэд хүрэхөөр бэлэдхэхэ хэрэгтэ кукуруза гол һуури эзэлхэ зэргэтэй. Юуб гэхэдэ, манай эндэхи эрхэ байдалда һайнаар харууһалаад байбал кукуруза тон ехэ ногоон тэжээл гектар бүриһөө үгэжэ шадаха юм. Энээн тушаа республикымнай олонхи аймагуудта кукурузын үндэр баян ургаса абаһан жэшээнүүд бии.

Гэбэшье, кукурузын амта үшөө абаагүй, тэрээндэ хайша хэрэгээр хандаха, тарихадаашье агротехникын заабарииe наринаар сахихагүй, зүб квадрат болгохые оролдодоггүй, удаань ургасын хойноһоо ямаршье харууһа хэдэггүй баримтанууд үзэгдэдэг. Тиимэ газарта шэмэтэ тэжээл элбэгээр бэлэдхэжэ, адууһа малайнгаа ашаг шэмые ёһотоор дээшэлүүлжэ шадахагүйнь мэдээжэ.

Кукурузын хойноһоо харууһа һайнаар хэхэ хэрэгтэй. Мүнөө жэл республикымнай колхозууд дүшэ мянгаад гектар кукуруза силостэ зорюулжа таряа юм. Хэрбээ энэ ехэ тарилгынгаа хойноһоо харууһалга һайса хэжэ, гээлтэ хоролтогүйгөөр хуряажа шадабал, бүхы эбэртэ малаа, хонидоо, гахайнуудаа шэмэтэ тэжээлээр хүсэд хангажа шадаха байнабди. Хонидто, илангаяа эхэ хонидто кукурузын силос эдюулхэдэ хурьгад гарзалдаггүй, хонид тамираа гээдэггүй, һубайрдаггүй гэжэ үнгэрһэн жэлэй дүнгүүдһээ эли боложо үгөө. Тиимэһээ эхэ хонин бүридэ хоёр центнерһээ бага бэшэ кукурузын силос бэлэдхэжэ абаха гээшэ манай колхоз болон совхозуудай мүнөө үеын шухалын шухала зорилго мүн.

Теэд, кукурузын һайн ургаса ургуулаад, тэрэнээ зохидоор түхеэрэгдэһэн башни, набтар башни болон нүхэнүүдтэ даража шадаагүй һаа, юуншье болохогүйнь хүн бүхэндэ мэдээжэ ха юм. Тиигэбэшье, зарим аймагуудта силоснэ түхеэрэлгэнүүдэй ехээр дутаад байхада, КПСС-эй айкомуудай, аймгүйсэдкомуудай зүгһөө тэрэниие хүсэлдүүлхэ тушаа хэмжээ абтанагүй.

Республикын колхозууд энэ жэлдэ адагынь 200 мянган тонно силос багтаха түхеэрэлгэнүүдые бариха гэһэн түсэбтэй байгаад, тэрэнээ арайхан гэжэ хахадлажа байнхай. Жэшээнь, Баргажанай аймагые абаад үзэе. Энэ аймагай колхозууд гансахан үнеэдтээ 40 мянган тонно, хонидтоо 8 мянган тонноһоо бага бэшэ силос дараха түсэбтэй. Гэбэшье, мүнөө дээрээ арайхан гэжэ 27 мянган тонно силос дараха түхеэрэлгэнүүдтэй юм. Тиимэ байгаад эндэхи нэгэшье колхоз силоснэ түхеэрэлгэнүүдые барижа эхилээдүй. Мүн Кабанскын, Сэлэнгын, Тарбагатайн, Яруунын аймагай колхозууд силоснэ барилгануудые хэжэ эхилээдүй байһаар.

Мүнөө хабарай тарилга дүүргээд, иимэ барилгануудые бүтээхэдэ эгээл зохид үе байна. Энэ хүдэлмэриие гэдэргэнь татажа огто болохогүй. Юуб гэхэдэ, гараха һарада үбһэнэй хуряалгын халуун хаһа эхилхэ болоно ха юм. Саашадаа таряа хуряалга эхилшэхэ бшуу.

Эгээл тиимэһээ колхоз, совхоз бүхэн һаядаа силоснэ барилгануудые олоор бүтээжэ эхилхэ зэргэтэй. КПСС-эй айкомууд, аймгүйсэдкомууд шухалын шухала энэ хүдэлмэриие өөһэдынгөө үдэр бүриин хиналтада абаха зэргэтэй.

Гүрэн түрын удхашанартай энэ хүдэлмэридэ колхозуудые, совхозуудые шефтээ абаһан промышленна предприятинууд, эмхи зургаанууд ехэхэн туһаламжа хүргэхэ аргатай. Энээн тушаа областной партийна һургуулиин хоёрдохи курсынхидай үүсхэл хаа хаанагүй дэмжэгдэхэ байһаниинь лабтай.

Машинио-тракторна станцинууд ажал ехэтэй энэ хүдэлмэриие оньһожоруулха, силоснэ нүхэнүүдые машинын хүсөөр малтаха уялгатай.

Зорилго юуб гэхэдэ энэ жэлдэ үнеэн бүридэ 10 тонно, эхэ хонин бүридэ 2 центнер силос дараха түхеэрэлгэнүүдые колхоз, совхоз бүхэн бүтээхэ зэргэтэй. Энэ зорилгые амжалтатайгаар шиидхэбэл, адууһа малайнгаа тоо толгойе олошоруулха, ашаг шэмынь дээшэлүүлхэ гэһэн уялгаяа дүүргэхэ арга колхоз, совхоз бүхэндэ олдохо бшуу.

Георгий Димитровэй түрэһөөр 75 жэлэй ойдо зорюулагдаһан баярай заседани болобо

Уласхоорондын хүдэлмэришэнэй хүдэлөөнэй элитэ ехэ ажал-ябуулагшадай нэгэн, болгар арадай агууехэ хүбүүн, мүн тэрэнэй вождь—Георгий Димитровэй түрэһэнһөөнь хойшо 75 жэлэй гүйсэһэн ушарта зорюулһан баярай заседани июниин 18-да Москвада болоо.

Завод, фабрикануудай, дээдэ һургуулинуудай, партийна болон ниитын эмхинүүдэй түлөөлэгшэд, залуушуул Союзуудай байшангай колонно зал соо суглараба. Мүн Георгий Димитровэй нүхэдынь болон сугтаа хүдэлһэн хүнүүдынь Болгариһаа ерэжэ, эндэ байлсаа. Гадна, ородой революционно хүдэлөөндэ хабаадахадаа, Димитровэй сугтаа хүдэлжэ, тэрэниие таниха болоһон хүнүүд мүн лэ эндэ сугларaa. СССР-тэ байдаг Болгариин Арадай Республикын онсо ба бүрин эрхэтэ элшэн сайд Любен Герасимов, посольствын хүдэлмэрилэгшэд вечертэ хабаадалсаба.

КПСС-эй ЦК-гэй болон МГК-гэй секретарь Е. А. Фурцева баярай заседани нээгээ.

— Георгий Димитров хадаа гайхамшагта ажаябадалаа ажалша арадай аша туһада, марксизм-ленинизмын агууехэ һургаалые бодото дээрэнь бэелүүлхын түлөө тэмсэлдэ үгэһэн байна, — гэжэ тэрэ хэлэнэ. Георгий Димитров Советскэ Союзай үнэн сэхэ ханинь байһан юм. Болгари Советскэ Союз хоёрой хани барисаае улам бэхижүүлхын түлөө, олон арадуудые хани барисаатай болгохын түлөө Димитров шэн габьяатайгаар тэмсээ һэн.

Георгий Димитровэй ажаябадал, революционно ажал-ябуулга тухайнь КПСС-эй ЦК-гэй таһагые даагша Б. Н. Пономарев элидхэл хээ.

Болгариин Коммунистическэ партиин Центральна Комитедэй секретарь Димитр Ганевай хэлэһэн үгые сугларагшад ехээр һонирхон шагнаба. (ТАСС).

Муу бэлэдхэлтэйгээр нооһо хайшалжа эхилбэ

Хониной нооһо хайшалалга хадаа ажахын шухала хүдэлмэринүүдэй нэгэниинь юм. Тиимэ дээрэһээ энэ хүдэлмэридэ һайса бэлэдхэхэ хэрэгтэй байгаа. Гэбэшье, Сэлэнгын МТС-эй харьяата колхозууд хониной нооһо хайшалалгада мууса бэлдэһэн байба.

Жэшээнь XVIII партсъездын нэрэмжэтэ колхоз (түрүүлэгшэнь нүхэр Батышев) хони хайшалха хүдэлмэриингөө түсэб мүнөөшье болотор табяагүй байһаар. Тиихэдэ нооһо хайшалха электроагрегадта хүдэлмэрилхэ хүнүүдшье олдоогүй.

—Хониной нооһо граммшье гээхэгүйбди, нооһо тушааха түсэбөө дүүргэхэл байхабди,—гээд лэ энэ колхозой түрүүлэгшэ нүхэр Батышев һанаа амархан һууна.

Нёдондо жэлдэ нүхэр Батышев мүн лэ иимэрхүү мэдүүлгэнүүд хэгшэ һэн. Теэд хони хайшалалгын эхилхэдэ энэ колхоздо хони хайшалха хүнүүд дутадаг, хаана ямар отарын хонидой хэдыдэ хайшалагдахань тодорхойлогдоогүй байгша һэн. Иимэрхүү дутагдалнуудаа мүнөө жэлдэ дабтахагүйн тула нооһо хайшалалгада эрхимээр бэлэдхэхэ байгаа бшуу.

Сталинай, мүн Ленинэй нэрэмжэтэ колхозууд нооһо хайшалалгада хангалтагүйгөөр бэлэдхэһэн байба.

Харьяата колхозуудайнгаа нооһо хайшалалгада иимэ муугаар бэлэдхэжэ байхадань Сэлэнгын МТС-эй хүтэлбэрилэгшэд нүхэд Кузьмин ба Фомин гэгшэд зохихо хэмжээ абанагүй, колхозуудай хүтэлбэрилэгшэдтэ, мэргэжэлтэдтэ шанга эрилтэ хэнэгүй.

Нооһо хайшалха 10 гаран электроагрегадууд хүдэлхэ байна. Теэд эдэнь даншье муугаар заһабарилагданхай.

— Эдэ механизмууд юундэ муугаар заһабарилагдааб гэжэ асуухада:—Эбдэрһэн частьнуудынь һэлгэхэ гэхэдэ запасной юумэн байдаггүй, яахашье аргамнай һалаа,— гэжэ МТС-эй главна инженер нүхэр Гамзин харюусана.

МТС-эй дирекци электроагрегадуудта хүдэлхэ хүнүүдые һургаха талаар юушье хэнэгүй. Энэ хүдэлмэриие заатагүй эмхидхэхэ хэрэгтэй. Яахадааб гэхэдэ нёдондо хони хайшалжа дүршөөгүй, энэ хүдэлмэриин техникые шудалаагүй хүнүүд агрегадуудта хүдэлхэдөө арһыень хайшалжа хонидоо шархатуулдаг, нооһыень дээгүүр хайшалдаг байгаа һэн.

Энэ МТС-эй дирекци мүнөө хүрэтэр хони хайшалха электроагрегадуудай начальнигуудые бултыень шэлэн олоогүй, эдэнэртэ үйлэдбэриинь түсэб барюулаагүй байһаар.

МТС-эй харьяата алишье колхоздо хонидой тамир һайн. Тиимэһээ эдэнэй нооһон бэлэхэнээр хөөрэнэ. Нооһо хайшалха үе болоо. Ажахын энэ кампанида һайса бэлэдхэжэ, нооһо ехээр, түргэнөөр хайшалха хэрэгтэй.

Б. Ширеторов.

Хонидые хэнзэлүүлжэ тоо толгойень олошоруулхабди

Һүүлэй мэдээгээр Ториин МТС-эй харьяата колхозууд хонидойнгоо тоо толгойе 28,5 процентээр олошоруулаа. Зуун эхэ хонин бүриһөө 78 хурьга абаһан байна. Маленковой нэрэмжэтэ колхоз хонидоо 34 процентээр олошоруулаа. Калининай, Маленковой нэрэмжэтэ колхозууд 100 эхэ хонин бүриһөө 87—92 хурьга абаад байна.

Дүй дүршэл ехэтэй хонишод хонидоо үбэл хурьгалуулжа, хурьгадаа кошарно-базова аргаар түлжүүлжэ, нэгэшье түл гарзалуулаагүй. Жэшээнь, «Коммунизм» колхозой хонишон Иван Анисимович Климов харууһалдаг 430 эхэ хонидһоо 430 хурьга абаа.

Маленковой нэрэмжэтэ колхозой ахалагша хонишон Цыбик Арсалановна Цыбикова нэгэдэхи, хоёрдохи классай 368 эхэ хонидһоо 365 хурьга абаа. Нүхэр Цыбикова колхозой хонин ажал дээрэ 18 жэлэй турша соо хүдэлжэ, нилээд дүй дүршэлтэй болонхой.

Молотовой нэрэмжэтэ колхозой хонишон Цыден Чагдурович Чагдуров колхозой мал ажалда 24-дэхи жэлээ хүдэлжэ байна. Нүхэр Чагдуров энэ жэлдэ 230 толгой хонидһоо 230 хурьга абаа. Энэ хонишон наһатайшаг болбошье Ханда хүгшэнтээ хоюулан үнгэрһэн жэл харууһалдаг хонидтоо өөһэдынгөө хүсөөр 270 центнер үбһэ, 50 центнер зелёнко бэлдээ һэн.

Мүнөө үедэ эдэ түрүү хонишод зарим эхэ хонидоо шэнэ жэл гаратар хурьгалуулхын тулада июнь—июль һарануудта ороондо оруулхаар бэлэдхэжэ байнхай.

МТС-эй харьяата колхозуудта хонидые нооһонойнь, бэеынь, наһанайнь талаар илгаха хүдэлмэри дүүрээ. Энээнтэй хамта һубайрһан, хурьгаа үхүүлһэн, мүн үбэл эртэ хурьгалһан 4057 эхэ хони июнь — июль һарада ороондо оруулхын түлөө 10 тусхай отаранууд бии болгогдоод, найдамтай хүнүүдтэ даалгагдаба. Эдэ хонид бүхыдөө искусственна аргаар үрэжүүлэгдэхэ юм. Үрэжүүлгын пунктнуудта хэрэглэхын түлөө 148 толгой нарин нооһотой эрхим хусанууд шэлэгдээд, һайн харууһалга, эдеэлүүлгэдэ табигдаа.

Хонидые олоор хэнзэлүүлһэн хонишодые түлбэриин талаар урмашуулха хэмжээ колхоз бүридэ абтаба.

З. Рудакова,
Ториин МТС-эй главна зоотехник.

Харюусалгата ажалдаа һайнаар хандана

Коля Дылыков Закаменай аймагай Санагын дунда һургуулиин долоодохи класс дүүргэмсээрээ хонишон болохом гэжэ түрэл колхозойнгоо правленидэ хандаа һэн. Ажалдамни түрүүшээр бэрхэшээлнүүд дайралдаха гэжэ залуу комсомолец һайн мэдэдэг һэн. Колхозой правлени тэрэнэй гуйлтые зүбшөөжэ, эхэтэйнь нэгэ отара хони үгөө һэн. Залуу хонишон өөрынгөө харюусалгата ажалда һайнаар хандажа, үнгэрэгшэ үбэл хонидоо һайнаар ондо оруулаад, зунайнгаа байрада гаранхай.

Б. Дылыков.

Эрхим хонишон

Самбу Тогочиев Зэдын аймагай Кагановичын нэрэмжэтэ колхоздо эрхим хонишон гэжэ суутай болонхой. Нүхэр Тогочиевай бүлэ 400 гаран эхэ хонидые харууһална.

Энэ жэл малынь тобир тарган ондо орожо, 100 эхэ хонин бүриһөө 101 хурьган абтаад, гээлтэ хоролтогүйгөөр түлжүүлэгдэжэ байна. Мүнөө эндэ нооһо хайшалалга эхилээ.

Д. Цыремпилов.

Зэдын аймагай колхозуудта нооһо хайшалалга эхилээ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Молотовой нэрэмжэтэ колхоздо. Наада таладань К. В. Якимова нооһо хайшалжа байна.

А. Истоминой фото.

„АСАХИ-СИМБУН“ ГЭЖЭ ЯПОН ГАЗЕТЫН ГЛАВНА РЕДАКТОР Г-Н ТОМОО ХИРООКАТАИ Н. С. ХРУЩЕВ ХӨӨРЭЛДЭБЭ

Мүнөө СССР-тэ ерээд байһан «Асахи-Симбун» гэжэ япон газетын главна редактор г-н Томоо Хироокатай КПСС-эй ЦК-гэй Нэгэдэхи секретарь Н. С. Хрущев июниин 18-да уулзажа, удаан хөөрэлдөө. СССР-эй МИД-эй хэблэлэй таһагые даагша Л. Ф. Ильичев, Москвада саг үргэлжэ байдаг «Асахи-Симбун» газетын корреспондент г-н Сиосаку Айба гэгшэд хөөрэлдөөнэй үедэ байгаа.

Советскэ Союзай галаадын болон дотоодын политика тухай, уласхоорондын байдал, мүн Советскэ Союз Япон хоёрой харилсаан тушаа табигдаһан олон асуудалнуудта Н. С. Хрущев харюу үгөө.

—о—

СССР-эй хүн зоной тоо бүридхэхэ хэрэгтэ бэлэдхэл хэгдэжэ байна

СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй шиидхэбэреэр 1959 оной январь һарада манай гүрэнэй бүхы хүн зоной тоо бүридхэгдэхэнь. Энэ хэрэгтэ бэлэдхэнгээ, СССР-эй центральна статистическэ управлени зарим зарим нютагуудта ажаһуудаг хүн зониие тооложо үзэхэнь. Хүн зоной тоо бүридхэлгын программын проектые, документнүүдэйнь түхэл маягые шалгаха хэрэгтэ энэнь туһалха.

Москвагай областиин Чеховскэ районой, Ленинградай Невскэ районой, Новосибирскын областиин Болотнинско районой, Дагестанска АССР-эй Кайтагска районой, Украин ССР-эй Сталино городой, Казах ССР-эй Акмолинска областиин Сталинска районой болон Латвиин ССР-эй Тукумска районой зон 1957 оной августын 1-һээ тоологдожо эхилхэнь.

Энэ хэрэг бэелүүлхын тулада 2 мянга шахуу экономистнууд, статистигууд, бухгалтернууд, дээдэ һургуулинуудай студентнүүд болон бусад хүнүүд хабаадалсаха байна. Жэшээнь, Москвагай экономико-статистическэ институт эдэ нютагуудта ахалагша курсануудай 600 шахуу студентнүүдээ эльгээхэ.

СССР-эй Центральна статистическэ управлени иигэжэ түрүүшын туршалга болгон, зарим нютагуудай хүн зониие тоолоходоо, хожомоо бүхы гүрэнэйнгөө хүн зониие тоолохо хэрэгтэ һайнаар бэлэдхэжэ шадаха байна.

(ТАСС).

—о—

Загаһашад жэлэйнгээ түсэб дүүргэбэ

АЯН, (Хабаровска хизаар). Аянай загаһашад загаһа бариха жэлэйнгээ түсэбые болзорһоонь урид дүүргэһэн тухайгаа рапорталба. 1957 ондо даалгабариһаа гадуур 170 мянга шахуу пүүд сельдь загаһан баригдаа.

Кантерай нэрэмжэтэ загаһа барилгын колхозойхид мүрысөөндэ түрүүлжэ, жэлэйнгээ түсэб хоёр дахинһаа үлүү дүүргээд, сельдь барижа үргэлжэлһөөр.

(ТАСС).

Силос даралгада эртээнһээ бэлэдхэхэ

Малай ашаг шэмые дээшэлүүлхэ хэрэгтэ силосэй арга бэшэ хэрэггэй байһаниинь мэдээжэ. Республикын холын хойто аймагуудай нэгэн Баргажанай аймагта һүүлшын жэлнүүдтэ кукуруза, наран сэсэг ба тэжээлэй бусад культурануудые тарижа, силос дарадаг болонхой. Энээнэй ашаар аймагай колхозууд һү һаалгаяа урда жэлнүүдтэ оробол нилээд дээшэлүүлжэ байна. Карл Марксын нэрэмжэтэ колхозой үүлтэртэ малай гүүртын үнеэд үнгэрэгшэ үбэлжэлгэдэ кукурузаар даргадаһан силос элбэгээр эдижэ гараа. Тиимэһээ эндэхи һаалишад үбэлдөө һү ехээр һаагаа. Тус гүүртэ 107 толгой һайн үүлтэрэй үнеэдтэй. Энэнь тоогойнгоо талаар колхозойнгоо бүхы үнеэдэй 10 шахуу процент болоно. Теэд үбэлэй сагта энэ гүүртынхид, бүхы колхоз дээрээ һаагдаһан һүнэй 40 процентыень һааһан байна. Мүнөө жэл эндэхид үнеэн бүхэнһөө 2500 литр һү һааха түсэбтэй байһан һаа, үнгэрэгшэ 8 һарын туршада 1500—1500 литр һаагаа. Тиихэдэ, гүүртын түрүү һаалишад Ц. Дашиева, У. Бадмаева 1600—1800 литр һү һааба.

— Гурба — дүрбэн жэлэй урда үнеэн бүриһөө ороойдоо 500—600 литр һаадаг байгаабди. Тиихэдэ, үбэлэй сагта өөдтэй һү һаадаггүй һэмди. Юундэб гэхэдэ, шэмэтэ болон концентрированнэ тэжээлнүүдһээ байтагай, бүдүүншье тэжээлээр үнеэдээ садатарнь эдеэлүүлдэггүй байгаабди. Теэд һүүлшын жэлнүүдтэ үнеэдээ кукурузын силосээр эдеэлүүлдэг боложо, һү һаалгаяа 4—5 дахин дээшэлүүлжэ байнабди. Нёдондо жэл үнеэн бүхэндэ 5—5 тонно силос даргдаа һэн. Энээнээ мүнөө жэл бүри ехэ болгожо, үнеэн бүхэндэ 10—10 тонно силос дарахабди. Колхознай мүнөө 300 гектар кукуруза таряа, — гэжэ эндэхи һаалишад хэлэнэ.

Мүн «Большевик», Маленковой нэрэмжэтэ колхозуудай һаалишад һайн амжалтатайгаар ажаллажа байна. Тус колхозуудта үнеэдээ уяада байлгаад, бүдүүн тэжээлһээ гадна, силос элбэгээр эдеэлүүлһэнэй ашаар үбэлдөө һү ехээр һаагаа. Мүнөө эндэхи һаалишад үнгэрэгшэ 8 һарын туршада үнеэн бүриһөө 750—780 литр һү һааба.

Мүнөө жэл баргажанайхид үнеэн бүридэ 10 тонно, эхэ хонин бүридэ 2 центнер гү, али хамта дээрээ табяад шахуу мянган тонно силос дараха гэжэ хараалаа. Силос дарахын зорилгоор аймагай колхозууд июниин 15-най мэдээгээр 1634 гектар кукуруза таряа. Энээнээ һайнаар ургуулбал, баргажанайхид ниитынгээ адуу малые шэмэтэ тэжээлээр гүйсэд хангажа шадаха байна.

Теэд аймагай нэгэ зарим колхозуудай хүтэлбэрилэгшэд силос даралгада эртээнһээ бэлэдхэжэ үшөө эхилээдүй байһан зандаа. Үнгэрэгшэ жэл аймагай олонхи колхозуудта силос дараха хүдэлмэри эмхигүйгөөр ябуулагдаа һэн. Зарим газарта силоснэ барилгануудай муу дээрэһээ даргадаһан силосынь гутаашье һэн. Уланай сомоной Ленинэй нэрэмжэтэ колхоздо (түрүүлэгшэнь Е. Устинов, партийна организациинь секретарь Н. Раднаев) Баруун Хүнтэйдэ 500—600 тонно силос дараад, тэрэнээ малнай эдинэгүй гээд, мүнөөшье болотор хэбтүүлжэ байдаг. Энэ баримта юу гэршэлнэб гэхэдэ, тус колхозой хүтэлбэрилэгшэд силосые мүнөөшье болотор үшөө тоогоогүй байһаар.

Һайн шанартай силос дарахын тулада нэн түрүүн силоснэ һайн түхеэрэлгэнүүдые бариха хэрэгтэй. Теэд Баргажанай аймагта силоснэ түхеэрэлгэнүүдэй талаар ехэ олон дутагдалнууд бии. Мүнөө жэл аймаг дотор табяад шахуу мянган тонно силос даргдаха байһан аад, мүнөө ороойдоо хорёод гаран мянган тонно силосэй багтаха траншейнүүд болон нүхэнүүд бии байна. Колхоз бүхэндэ цементэлэгдэһэн арай гэжэ 300—400 тонно силосэй багтаха 2—3 нүхэнүүд бии юм. Бэшэниинь модоор ханалагдаһан байдаг. Теэд тэдэнь шэнэлэгдэн заһабарилагдахаар болонхой. Мүнөө зарим траншей, нүхэнүүд соонь гуташаһан силос шорой, элһэнтэй холилдоод үжэжэ, модон ханаяа үмхирүүлжэ байха юм. Теэд колхозой хүтэлбэрилэгшэд тэдэ нүхэнүүдээ сэбэрлэхэ, заһабарилхаяа һанаашарханагүй.

Мүнөө колхоз бүхэн силоснэ түхеэрэлгэнүүдые олоор бариха байгаа. Теэд хабарай тарилгын үнгэрөөд байхада хүдэлмэри эрид шууд ябуулагдаха байһан аад, мүнөө юуншье хэгдэнэгүй. Барилгын материал—модо, шулуун бэлэдхэгдээгүй байһаар. Мал ажалаараа аймаг соогоо томо Карл Марксын, Сталинай, Ленинэй нэрэмжэтэ колхозууд холын гүүртэнүүдэй дэргэдэ мүнөө жэл силос дараха гэжэ хараалһан байна. Энэ хадаа ехэ һайшаалтай хэмжээ-ябуулга байгаа. Теэд тус колхозуудта хараалһан түсэбөө дүүргэхын түлөө горьтой хүдэлмэри ябуулагданагүй.

Силоснэ түхеэрэлгэнүүдэй барилга хадаа ажал ехэтэй хүдэлмэри гээшэ. Тиимэһээ энэ хүдэлмэридэ механизмуудые олоор хэрэглэхэ зэргэтэй байна. Теэд Хүнтэйн МТС силоснэ түхеэрэлгэнүүдые хэхэ талаар харьяата колхозуудтаа ямаршье туһаламжа үзүүлээгүй байһан зандаа. Мүн аймагай эмхи зургаанууд болон предприятинууд колхозуудые шефтээ абаһан байдаг. Теэд мүнөө тэдэнэй зүгһөө баһал ямаршье туһаламжа үгы. Эмхи зургаанууд болон предприятинуудай хүдэлмэрилэгшэдые силоснэ түхеэрэлгэнүүдэй барилгада хабаадуулха тушаа хэмжээ партиин айком ба аймгүйсэдком абангүй байһаар.

Мүнөө тарилгын дүүрээд, адуу малай зунай бэлшээридэ гараад байхада силоснэ түхеэрэлгэнүүдые бариха ехэ таатай саг болоод байна. Тиимэһээ колхозуудай болон МТС-эй хүтэлбэрилэгшэд энэ шухала хүдэлмэреэ шамдуу түргэн ябуулхаар болоо.

О. РАДНАЕВ, манай корреспондент.

Общество тухай наукын кафедрануудые даагшанарай Бүхэсоюзна зүблөөн

Манай ороной дээдэ һургуулинуудтахи общество тухай наукын кафедрануудые даагшанарай Бүхэсоюзна зүблөөн Кремль соо боложо байна. Советскэ Союзай дээдэ һургуулинуудта общество тухай наукануудые зааха хэрэгые һайжаруулха хэмжээ-ябуулганууд тухай Ф. В. Константиновай элидхэлые зүблөөндэ хабаадагшад июнийн 15-да зүбшэн хэлсээ.

Зүблөөндэ хабаадагшад теоринн гол шухала асуудалнуудта анхаралаа илангаяа эхээр хандуулаа. Промышленность, барилга хүтэлбэрилхэ хэрэгые эрид хубилгажа байһан, мүнөө үедэ советскэ эрдэмтэдэй, түбхин түрүүн экономистнүүдай урда тон ехэ зорилго табигдана гэжэ Дунда Азиин политехническэ институдай политическэ экономиин кафедрые даагша нүхэр Исхаков онсолон тэмдэглэбэ. Ямар түхэлтэйгөөр экономическа районуудые байгуулбал эгээ таарамжатайб, үйлэдбэриин хүсэнүүдые яажа хубаарилбал эгээл зүб байхаб гэһэн асуудалнуудые гүнзэгыгөөр шэнжэлэн шудалха шухала. Мүн социалистическэ предприятинуудай дүй дүршэлые согсолхо хэрэгтэй.

Партиин түүхын курсаар зохёогдоһон программын проект тухай хэлэхэдээ, Одессын университедэй КПСС-эй түүхын кафедрые даагша нүхэр Леонов худэлмэриишэнэй уласхоорондын болон коммунистическэ хүдэлөөнэй түүхые программада оруулха гэжэ дурадхаа. Гадна, союзна республиканудай Коммунистическэ партинуудай ажалябуулга тухай асуудал мүн лэ программада тусгай һуури эзэлхэ ёһотой.

Мүнөө үеын буржуазна философуудта эсэргүү тэмэсэл эрид шууд ябуулха гэшэ айхабтар шухала гэжэ МГУ-гэй хилын саанахи философиин түүхын кафедрые даагша нүхэр Ойзерман хэлэбэ. Тиихэтэеэ хамта манай дээдэ һургуулинуудта харин гүрэнэй философиие шудалан үзэхэ хэрэгые һайжаруулха талаар хэдэн хэмжээнүүдые бэелүүлхэ гэжэ үгэ хэлэгшэ дурадхаа.

КПСС-эй түүхэ, философи болон политэкономиие университедүүдтэ, мүн институдуудта яажа һубаруулан үзэхэб гэһэн асуудал зүбшэн хэлсэгдэбэ. Общество тухай науканууддай багшанарые зоно зооорнь нэгэдүүлхэ хэрэгтэй гэжэ олон үгэ хэлэгшэд дурадхаа. Иимэ нэгэдэлнүүдэй дэргэдэ «Эрдэмтэдэй тэмдэглэлнүүдые» хэблэн гаргадаг байха, мүн шууха шухала асуудалнуудаар һанамжаа андалдан хөөрэлдэдэг байха болоно.

Оронойман холын нютагуудта ажаһуудаг мэргэжэлтэдтэ түбэй газарай һургуулинуудай аспирантурада һураха арга боломжо үргэнөөр олгохо шухала гэжэ Алтайн медицинскэ институдай общество тухай наукануудай кафедрые даагша нүхэр Заруцкая хэлээ. Тиигээ һаамнай Сибирьтэшье, оронойманай бусад нютагуудташье мэргэжэлтэй һайн багшанар олон болохо байгаа.

Зүблөөндэ хабаадагшад СССР-эй Дээдэ һургуулинуудай министерствые ехээр шүүмжэлээ. Тус министерство эрхим багшанарай болон кафедрануудай дүй дүршэлые шудалжа нэбтэрүүлдэггүй, мүн научна, хүмүүжүүлгын худэлмэрн эмхидхэхэ хэрэгтэ бага туһаламжа үзүүлдэг байна. Шэнэ учебнигүүдэй үгы, зарим программануудай муугаар зохёогдодог дээрэһээ, лекцидэ бэлэдхэхэдэ ехэ хүндэ, тиигээдшье студентнүүдэй худэлмэрилхэдэнь мүн лэ бэрхэтэй гэжэ зарим үгэ хэлэгшэд тэмдэглээ.

СССР-эй Дээдэ һургуулинуудай министрын орлогшо нүхэр Юдачев министерствые шүүмжэлһэн олон зүйлнүүдые зүб гэжэ мэдэрээ. Һүүлэй үедэ министерствомнай дээдэ һургуулинуудтай нягта холбоотой боложо байнхай гэжэ тэрэ хэлэнэ. Хэдэн олон городуудай 50 шахуу дээдэ һургуулида министерствын худэлмэрилэгшэд энэ жэлдэ ошожо ерээ. Лекцинүүдэй бэлэдхэхэдэ хэблэлэн гаргагдаа. Гэбэшье, хэхэ юумэн үшөөл ехэ.

Июнийн 15-най заседани дээрэ нүхэд Ковчегов (Кишинев), Ковалев (Арзамас), Черненко (Киев) болон бусад, мүн СССР-эй Дээдэ һургуулинуудай министр Елютин, КПСС-эй ЦК-гэй дэргэдэхи наука болон дээдэ һургуулинуудай таһагые даагшын орлогшо Кукин гэгшэд үгэ хэлээ.

Ф. В. Константинов түгэсхэлэй үгэ хэлэхэдээ, зүблөөндэ хабаадагшадай олон асуудалнуудта харюусаа.

Ленинскэ хадануудтахи Москвагай университедэй байшан соо КПСС-эй түүхын, политическэ экономиин, философиин секцинүүд июнийн 17-до хүдэлмэрилжэ эхилээ.

(ТАСС).

№ 293 паровоз Советскэ Союз ерээ

СТАНЦИЯ ЛУЖАЙКА, июнийн 17. (ТАСС). Финляндиин правительствын СССР-эй правительстводо июнийн 13-да бэлэглэһэн № 293 паровоз июнийн 17-до Советскэ Союзда асаргадаа. 1917 оной августда Финляндиин түмэрзамшад энэ паровозоор В. И. Ленинэе Разлив станци дээрэһээ Финляндиин абаашаһан байгаа. Һүүлээрнь тэдэнэр 1917 оной октябрьда В. И. Ленинэе революционно Петроград. тэрэ паровозоороо асарһан юм.

Советскэ Союз Финлянди хоёрой хилэдэ дүтэ байдаг Финляндиин Вайниккала гэжэ станцида Октябрьска замай түлөөлэгшэд июнийн 17-до ерэбэ. Энэ түлөөлэгшэдые тус замай начальнигай орлогшо Н. А. Соколов, энэ замай уласхоорондын харилсаанай таһагые даагша Е. Д. Яцук гэгшэд толгойлоо. Мүн Финляндиин гүрэнэй түмэр замай түлөөлэгшэд тэндэ ерээ.

Һаяхан хүрэжэ ерээд, уурал баахүүлжа байһан түүхэтэ паровозые советскэ болон финскэ түмэрзамшад дүтэлэн ошоно. Выборгын депогой эрхим һайн машинист В. В. Тепляков, тэрэнэй туһалагша В. И. Сериков Финляндиин машинистнуудһаа энэ паровозые дамжуулан абаһа.

16 час 21 минутада эшхэрээн дуулдажа, дохёогой хонхо дуугараад, № 293 паровоз тус станциһаа СССР-эй гүрэнэй хилэ тээшэ шэглэн ябаба. 24 минута ябаад байхадаа паровоз советскэ хилэ дээрэ байдаг Лужайка гэжэ станцида хүрэжэ ерээ. Выборгын түмэрзамшад, ажалшадай түлөөлэгшэд болон колхознигууд һайндэрэйхээр шэмэглэгдэһэн Лужайка станциин перрон дээрэ суглараа. Паровозой дүтэлэн ерэхэдэ, эзд хабтагай дээрэ фин, ород хэлээр бэшэһэн үгэнүүдые тэдэнэр уншаба: «Энэ паровозоор хадуу шэрүүн үедэ Финляндиин газар дээгүүр В. И. Ленинэй ябаһанай дурасхаал болгон, Советскэ Социалистическэ Республиканудай Союзай правительстводо Финляндиин правительство бэлэглээ. 13. 6. 57 он». Эхэ эсэгэтээ станци ерэһэн хүгэд энэ паровозые худөөгэй һайхан сэсэгүүдээр шэмэглэнэ. Тэндэ байһан эхэнэрнүүдэй нэгэниинь В. И. Ленинэй портрет паровоз дээрэ тогтообо.

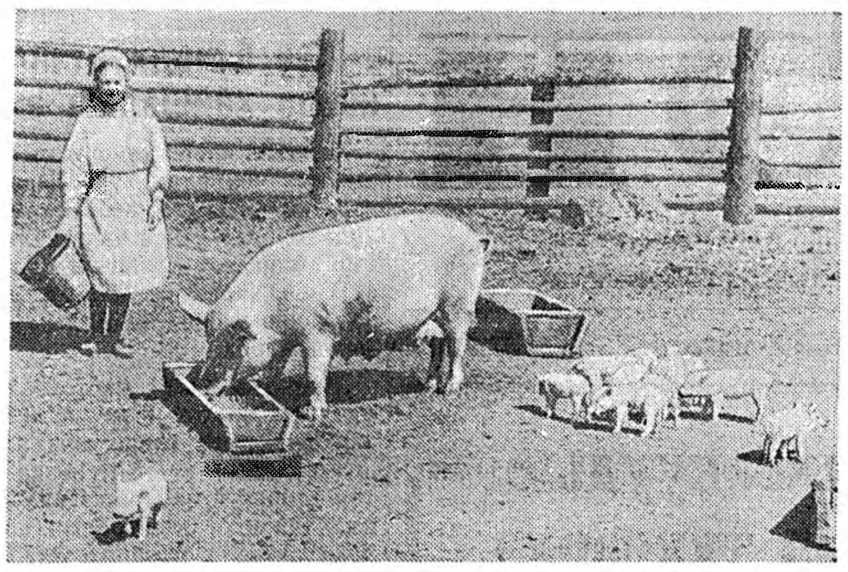
Һүүлээрнь перрон дээрэ митинг болоо. КПСС-эй Ленинградай Областной Комитедэй секретарь А. И. Попов митинг нээхэ зуураа, мартагдашагүй үдэрнүүдэй гайхамшагта дурасхаал болохо энэ паровозой советскэ газар дээрэ ерэхэдэнь, манай сэдьхэл зүрхэмнай ехээр доһолон баясажа байна гэжэ хэлэбэ.

Урдын түмэрзамшадай зүгһөө Выборгын вокзалай начальник, 1917 онһоо партиин гэшүүн Б. Б. Кондуков, КПСС-эй Выборгын райкомой секретарь М. Г. Кучеренко, электрын зэр зэмсэгүүдые бүтээдэг Выборгын заводой үнинэй худэлмэришэн Н. В. Лядов, залуушуулай зүгһөө Геннадий Новоселов митинг дээрэ үгэ хэлээ.

Үтэлһэн большевик эхэнэр Л. П. Парвиайнен гэгшын сэдьхэлээ худэлгэн хэлэһэн үгые суглараашад ехэ анхаралтайгаар шагнаба. Энэ хүнэй эсэгэнь Карелиин хоолой дээрэ байдаг тосхондохи гэр соогоо Ильичые нюужа байһан байгаа. Өөрынгөө эрэ нүхэр Эйно Рахья гэгшэтэй 1917 ондо болоһон июльскэ событинуудай һүүлээр Ильичые нюужа байһан һэмди гэжэ тэрэ хөөрэнэ.

Һүүлээрнь митинг дүүрэжэ, хуушан сагай дохёогой хонхо дуугаржа, Лужайка станциин перронһоо паровоз аалиханаар хүдэлэн ябаба.

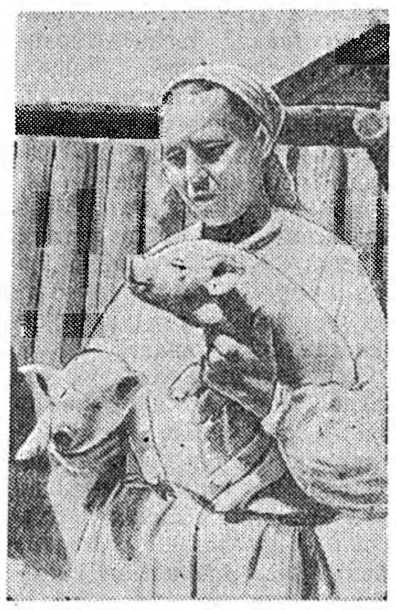
Совхозой гахайшадай ажал

Саб сагаахан, жэжэхэн поршоонхонууд «хор-хор» гэлдэн хашаан соогуур, эхэеэ тойрон нишэ тиишээ дорюунаар гүйлдэнэ.

— Ягаашье олон юм!

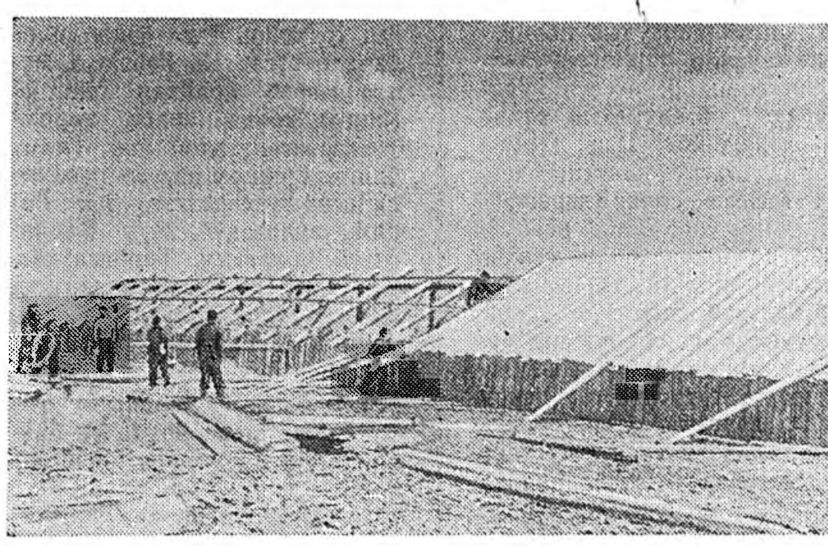
— Юу олон гэжэ, эдэнэрэйш зариманиинь эндэ үгы байнал. Тээ тэрэ хэбтээшэ «Белка» гэжэ гахай нэгэ поршоонхолходоо 22-ые гаргаа. Харин талаан буруулхадаа гурбаниинь үхэнхэй гараа,— гэжэ гахайшан Лукерья Ананьевна Калашникова хөөрэнэ. Амиды гараһан 19 поршоонхыень энэ гахайшан бүрин бүтэнөөр тэжээжэ байна. (1-дэхи зураг).

Лукерья Ананьевна гахайшанаар 3-дахи жэлээ ажаллана. Үнгэрэгшэ жэл харуулһан һан эхэ гахай бүриһөө 19 поршоонхо абаһан юм.

— Энэ жэлдэ гахай бүриһөө 22 поршоонхо абаха уялгатайб, хэлэһэндээ хүрэхые заатагүй оролдохоб,— гэжэ нүхэр Калашникова хөөрэнэ.

Нүхэр Калашниковатай сугтаа ажалладаг Прасковья Горюнова «Эрдэм» совхозой эрхим гахайшанаг тоодо ородог юм. (2-дохи зураг). Прасковья Агаповнагай 17 жэл соо хэлэн ажалыень багсааха болоо һаа, хэмгүй ехэ. Гансахан үнгэрэгшэ жэл энэ эхэнэр 20 эхэ гахайһаа 440 поршоонхо абажа тэжээжэ байна.

Горюнова мүнөө гахай бүриһөө 15 поршоонхо абаа. Тэдэ поршоонхонуудайнгаа 160-ыень хоёр һаратай болгоод, шахалганда табяа.

— Һү, тоһо, мяханай хүн бүхэндэ хүртэсын талаар Америкын Холбоото Штадуудые хүсэхэ гэһэн харюусалгатай зорилго манай урда табигдаба. Совхозойнгоо бүхы гахайшадтай алдин энэ зорилгые бэелүүлхэ хэзээтэ бүхы хүсэеэ элсүүлхэб,—гэжэ Прасковья Агаповна хөөрэнэ.—Жэлэй эхиндэ 15—15 поршоонхо гаргаһан эхэ гахай бүриһөө энэ жэлдэ үшөө 10—10 поршоонхо абаха уялга абааб. Энэ уялгаа дүүргэхын тула бүхы хүсэеэ ажаллахаб.

«Эрдэм» совхоздо мүнөө бүхы дээрээ 600 гахай шахагдажа байна. Совхозойхид гахайнуудаа 100—110 килограмм шэгнүүртэй болгожо гүрэндэ тушаахаар шиидэхэй. Совхозһоо гүрэндэ тушаагдаха бүхы мяханай 20 процентыень гахайн мяхан эзэлхэ юм.

Гахайнуудтаа таатай һайн байра бариха эсуудалда совхозойхид ехэ анхарал хандуулна. Шахагдажа байһан гахайнуудта мүнөө зунай байра баригдажа байна. (3-дахи зураг). Энэ байрань тон юрын, үнэгүй мрдоор баригдана. Полынь модоор хэгдэхэ. Энэдэ тусхай кормушканууд тухээрэгдэхэ юм.

Орон дотороо мяха бүри ехээр абадаг болохо гэһэн бүгэдэарадай зорилгые «Эрдэм» совхозой гахайшад ингэжэ оролдосотой ажалаараа шиидхэлсэнэ.

А. Мантаевай фотоочерк.

Сабшалан дээрэ малаа адуулһаар

Зэдын аймагай Кагановичын нэрэмжэтэ колхозой нэгэдэхи комплексно бригадын (бригадирынь Д. Д. Дабаев) мал мүнөө хүрэтэр зуһаландаа гаргагдаагүй, сабшалан дээрээ бэлшэжэ ябаһаар. Жэшээнь, энэ бригадын табан отара хонид сабшалан дээрээ бэлшэнэ.

Мүн энэ колхозой хоёрдохи комплексно бригадын дүрбэн отара хонид, эбэртэ малай хэдэн гүүртэ сабшалангайнгаа дунда байһаар.

Колхозой түрүүлэгшэ нүхэр Мурхонов энээн тушаа мэдэжэ байбашье, «малаа зуһаландаа гаргаха» гэжэ миил хооһон үгөөрөө захирга гаргаһаараа бэшэ, тэрэнээ дүүргэхэ тушаа бодото хэмжээ абаагүй.

Энэ колхоздо иимэ байдал гансахан мүнөө жэлдэ үзэгдөө бэшэ, харин иимэ ушар урда жэлнүүдтэшье гарадаг һэн. Тиихэдээ ган гасуурэшье, малай бэлшээридэ үһэгүй гэхэ мэтэ шалтаг баридаг байгаа. Тэдэ мүнөө жэл иимэ шалтаг бариха аргагүй. Үһагүй бэлшээридэ байһан малда үһэ зөөхэ тусхай автомашинанууд бии болонхой. 30 мянган гектар газартай колхоздо бэлшээригүй гэхэдэ хэн үнэншэхэ бэлэй.

Колхозой правлени зохихо хэмжээ абаха бээ гэжэ найдагдана.

Ц. Цыремпилов.

Үнеэн бүриһөө 250 литр һү һаахабди

Һү һаалгаяа дээшэлүүлхын түлөө дэлгэрһэн социалистическэ мүрысөөндэ оролсооб. Энэ ажахын жэлдэ үнеэн бүриһөө 1600 литр һү һааха уялга абаһан байгааб. Үнгэрэгшэ 8 һарын туршада 1082 литр, тэрэ тоодо май һарада үнеэн бүриһөө 204 литр һү һаагааб. Мяха, тоһо, һүнэй хүн бүхэндэ хүртэсын талаар америкынхидые зүргаадахи табанжэлэй туршада хүсэхэ гэһэн гайхамшагта зорилго худөө ажахын худэлмэрилэгшэдэй урда табигдаһай.

Худөө ажахын худэлмэрилэгшэд энэ шухала хэрэгтэ хубитаяа оруулалсахын тулада шэнэ шэнэ уялганууд абана. Бүхы арга боломжонуудаа тоолоожо үзөөд, зунай үедэ, июнь, июль, сентябрь һарануудта үнеэн бүриһөө 1000—1000 литр һү һааха шэнэ уялга абааб. Абаһан уялганууддаа нэрэтэй солотойгоор дүүргэхэб.

Мүнөө һү ехээр һааха эгээл таарамжатай зохид саг ерэнхэй. Зунай һарануудта үнеэн бүриһөө 250 литр һү һаая гэжэ колхозойнгоо малшадта хандаһан байнаб. Энээнэе бэелүүлхэ арга боломжонууд маанадта бии. Гансал оролдолго хэрэгтэй.

Агуухэ Октябрийн революциин 40-дэхи жэлэй ойе ажалай шэнэ амжалтаар угтахын түлөө бүхы хаба шадалаараа оролдохоб.

Татьяна Гайфулина, Кяхтын аймагай Маленковой нэрэмжэтэ колхозой һаалишан.

Мүрысөөндэ түрүүлнэ

Курумканай аймагай һаалишадай мүрысөөндэ Калининай нэрэмжэтэ колхозой һаалишан Дарима Очирова түрүүлжэ ябана. Ажахын жэлэй эхилһэнһээ хойшо нүхэр Очирова үнеэн бүриһөө 1538 литр һү һааба. Хоёрдохи һурида мүн энэ колхозой һаалишан Лыгденова ябана.

Агуухэ Октябрьска социалистическэ революциин 40 жэлэй ойн хүндэлэлдэ дэлгэрһэн социалистическэ мүрысөөндэ оролсожо, эдэ һаалишад үнеэн бүриһөө 3000 литр һү һааха уялга абаба.

Д. Раднаев.

НООҺО ХАЙШАЛАЛГЫЕ ЗҮБӨӨР ЭМХИДХЭХЭ

Мүнөө республикымнай колхозууд хонидойнгоо нооһо хайшалжа байна. Энэнь хонишодой, бүхы колхознигуудай жэл соо хэлэн ажалай үрэ дүн харуулха юм. Мүн колхозуудай бүхы мүнгэн доходой гурбанай нэгэ хубинь, зарим зохёор олон колхозуудта — 60—80 процентынь нооһонһоо абтадаг бшуу.

Тиимэһээ нооһо хайшалалгые һайнаар эмхидхэжэ, гэзлтэ хорологүйгөөр, нооһоной шанар муудуулангүйгөөр үнгэргэжэ, тэрэнэйһээ олзо бүри ехээр абаха гэшэ шухала хэрэг болоно. Нооһоной һайха хөөрөөгүйдэнь хайшалхада гү, али муугаар хайшалхада, нооһые шанаараарнь муугаар илгаха, хадагалхада багаар абтаһаа гадна, шанарынь доошоо ородог бшуу.

Нооһо хайшалалгые саг соонь, богони болзорто үнгэргөө һаа гээлтэ хороологүй, һайн шанартайгаар абтадаг. Нооһоной хүсэд хөөрөөдүй байхада, дан эртэ хайшалхада нооһон нилээд багаар абтадаг. Тиихэдэ, удааржа, хожомдожо хайшалаа һаа, хонидой нооһон ехээр гээгдэжэ болохо.

Шэрүүн ба шэрүүдтэр нооһотой хонидой нооһоной һайса хөөрөөд байхада амарханаар хайшалжа болохо. Нарин ба нарибтар нооһотой хонид зулмадагүй юм. Дулаан болоод, хонид тобир таган ябахадаа, хүлһэниинь бүри ехээр гаража, нооһониинь слэгэр зөөлэн болоод, нооһон ехээршье доогуур, һайн шанартайгааршье хайшалагдадаг.

Нооһоёо гээдэг хонидые хүсэд хөөрэхыень хүлеэнэй хэрэггүй. Манай эндэ зарим богонихон аад, тон шэнэн нооһотой хонид нооһоёо эртэ унагаадаг. Тиимэ хонид манай байгаалиин уларилда муугаар дадаһан байдаг гэшэ. Тэдэнэй нооһоёо гээхыень хүлеэжэ, миин хаарад лэ байжа болохогүй. Хонидые уйтан, шиигтэй байрада байлгаад, нооһониинь гүзөөнһөөн унажа эхилдэг байна.

Нооһо хайшалалгын шанар гол түлэб хайшалагшадһаа болодог. Тиимэһээ энэ хүдэлмэридэ шадабаритай хүнүүд табигдаха зэргэтэй. Мүн нооһо хайшалдаг газар зохидоор түхеэрэгдэһэн, доторо гэрэлтэй һаруул байха, ямаршье үедэ нооһо хайшалжа болохоор байха ёһотой. Хайшалагшадта столнууд байхаһаа гадна, доронь жэргэр дэбдигдэһэн пол байбал һайн. Энэ хэрэгтэ цемент шалатай хушалдамал ток тон зохид байдаг.

Нооһо хайшалдаг пункт хайлагдаһан, мүн хайшалагдаагүй хонидые хура бороонһоо халхалха далабшатай байха ёһотой.

Нооһо хайшалалга гэшэ ажал ехэтэй худэлмэри мүн. Хайшалагшадай худэлмэриие хүнгэдхэхын тула манай уралан наржуулагдаад хонидой нооһо хайшалха РСА-12 гэжэ бүтээсэ ехэтэй агрегат байгуулаа.

Оньһон аргаар нооһо хайшалахада хайшалагшадай бүтээсэ дээшэлжэ, хонин бүриһөө 200—200 грамм нооһон ехээр абтадаг, хайшалалгын болзор хорожо, нооһоной гээлтэ бага болодог.

Колхозуудай хонидые 10—15 үдэр соо хайшалжа шадаха электроагрегадууд республикын МТС-үүдтэ бии байна. Тэдэ зарим газарта тэдэниие бүтээсэ ехэтэйгээр хэрэглэнэгүй.

Электрын хүсөөр нооһо хайшалдаг агрегадуудые бүтээсэ ехэтэйгээр ашаглаха хэрэгтэ КПСС-эй ЦК-гэй, СССР-эй Министрнүүдэй Совет онсо анхаралаа табина. Электрын хүсөөр хайшалдаг агрегадуудтай байгаад, хони гараар хайшалха ябадалые энэ жэлдэ эрид шууд хорихо хэрэгтэй. Хайшалалгын пункт дээрэ имагтал заводской технологоор худэлмэриие эмхидхэһэн байгаа һаа, агрегат бүтээсэ ехэтэйгээр ашаглагдаха юм.

Мүнөө үеын нооһо хайшалалгын пункт бараг фабрика гэшэ. Зэдын аймагай Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой нооһо хайшалалгын пунктын худэлмэри энээниие тодорхойгоор гэршэлнэ. Үшөөтэйн МТС-эй механизатор нүхэр П. А. Южиков агрегадай начальниггаар худэлмэрилнэ. Тус агрегатта хайшалагшад, хони асардаг хоёр хүн, нооһо абаашадаг хүн, шэгнүүршэн ба тоо бүридхэлшэ, нооһо класс классаарнь илгагша — заводой «ОТК-гэй» начальник, ябталагшад, заһабарилагша, тошиилдогшо, цехын начальник — хамта 34 хүн худэлмэрилнэ.

Зарим колхозуудта хони асардаг, нооһо абаашадаг тусгаар хүнүүдые томилдоггүй байна. Тиимэһээ иимэ пункт ехэ бүтээсэтэйгээр худэлмэрилжэ шададаггүй байна. Машинанудай гурбанай нэгэ хубинь миин байха баатай болодог. Хонидые асархадаа, нооһо абаашахадаа хайшалагшад ехэнхи сагаа гээнэ. Худэлмэриин үдэр соо тиимэ пункт 600 толгойн оронд 200—250 толгой хонидые хайшалдаг юм.

Нүхэр Южиковэй агрегат Зэдын аймагай Ленинэй нэрэмжэтэ колхоздо һайн дүнгүүдые туйлана. Тус агрегат ходоохо худэлмэрилэгшэдөөр бүрин хангагданхай байдаг, тэндэ худэлмэрилдэг хүнүүд уялгаяа һайнаар дүүргэдэг юм. 1954 ондо нүхэр Южиковэй бригада 12 үдэр соо 9758, 1956 ондо арба гаран мянган хонидые хайшалһан байна. Нэгэ зарим хайшалагшад, жэшээнь, Надежда Бадиева, Мария Филатова гэгшэд үдэр соо 80—87 хонидые хайшалжа, хонин бүхэндэ 5—6 минута гаргашалдаг байна.

Нооһо хайшалалгын пунктнүүдтэ 24—30 машина хүдэлгэхэдэ һайн байдаг гэжэ дүй дүршэл харуулна. Тиихэдэ, хүтэлбэрилгэ амархан болоно, техническэ хангалга һайжаржа, худэлмэрилхэ хүнүүдэй тоо хорооргоно.

Электрын хүсөөр нооһо хайшалдаг агрегадуудай худэлмэридэ үзэгдэдэг зарим дутагдалнуудые зааха хэрэгтэй. Юуб гэхэдэ, нооһо муу шанартайгаар, дээгүүр хайшалжа ябадал гарана. Энэ хадаа нооһо хайшалагшадай мэргэжэл ба шадабарие дээшэлүүлхэ худэлмэриин һулаар ябуулагдаһанһаа болоно. Хони үсхэбэридэгэ томо колхозуудта оньһон аргаар нооһо хайшалалга табан жэлэй саана эхилээ. Энэ турша соо нилээд ехэ юумэдэ һуралсажа болохо байгаа. Тэдэ зарим МТС-үүдтэ хайшалагшадые ехэ бүхэнэдэ һэлгэнэ. Тэрээнһээ гадна, нооһо хайшалалгын шанарай түлөө үхэрэсадаг колхозуудай зоотехнигүүд, агрегадуудай начальнигууд хайшалагшадта эрилтэ багаар табидаг, мүн нооһо муу шанартайгаар хайшалһанайнь түлөө зэмэтэй хүнүүдые харюусалгада хабаадуулдаггүй байна. Нарин нооһон хадаа һахал абадаг хутагын эрихээ 5 дахин нарин байдаг гэшэ. Нэгэ отарада яаза янзын үүлтэрэй хонидой байһан ушарһаа үнгэргэшэ жэлнүүдтэ нооһоёо 1—2 үдэр боложо классаарнь илгадаг ушарнууд республикын олонхи колхозуудта үзэгдэдэг һэн. Тиин элдэб түрэлэй нооһон холисолдоот, тэдэниие дахин илгаха баатай болодог байгаа. Мүнөө жэл нооһоёо хайшалһан дарыдань илгаха хэрэгтэй болоно.

Нооһоной гарасые бүридхэн тоолохо хэрэгтэ олон эрилтэнүүд тавигдана. Нооһоной гараса, класс, шанар, хониной номер ба наһан, хайшалһанай һүүлээр хониной амидын шэгнүүр гэхэ мэтын асуудалнуудаар зоотехник бүхэн һониргохо ёһотой.

Хони үсхэбэрилгые саашадань хүгжөөхэ, нооһо абалгые ехэдхэхэ тухай КПСС-эй ЦК-гэй ба СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Бэшэгые ехэтэ һайхашаан угтаһан республикынай хонишод нооһо хайшалалгые эрхим шанартайгаар, гээлтэ хорологүйгөөр үнгэргэжэ, нооһо абалгые 20 процентһээ бага бэшээр дээшэлүүлхын тула бүхы хүсэеэ хэрэглэхэ зэргэтэй.

М. Ильин, БМАССР-эй Худөө ажахын министерствын хонин ажалай талаар ахалагша инспектор.

Уһанай шубуу юундэ үсхэнэгүйб?

Сэлэнгын нуурнуудта шүрхэйн бэшэ, харин галуунуудай тамаржа ябахые һаядаа харадаг һайбди

абар, намартаа тураг шубуудай шолжо, урагшалжа байха үедэ энгын аймагай ангуушад галуу, аһа, шүрхэй буудажа, «шаруу-ан» гаргажархиха аргагүй ду-ай юм. Илангаяа доодо талын—энгын МТС-эй харьяата колхо-дта галуу, нугаһануудай ниидэ-байха үеэр бүһэтэйл хүн һаа, хан үргэлөөд нуурнууд тээшэ хэлжэрхидэг. Теэд нёдондоной э хээрын галуу, нугаһадые хю-га хоригдожо, али богони бол-оор хизаарлагдажа, энэ заншал игдожо байнхай.

Иигээд байхада яалтайб? Шу-най мяханда иимэ дуратай бай-хадаа — галуу, нугаһанай мя-да дурашьегүй хүн гэжэ юу бай-— эндэхи колхозууд, мүн айл-д өөһэдөө уһанай шубуу орнь үсхэдэг ёһотой болоно бэ-Сэлэнгын МТС-эй харьяата кол-бүхэн уһанай шубуу хэдэн зуу, гаарнь үсхэжэ байха аргатай Загастай, Жаргаланта, Бүхэн, одна нютагуудаар ябахада ехэ-с, багашье нуурнууд хэды олон шэб! Тельманэй нэрэмжэтэ кол-з Суусгай гэжэ нютагайнгаа зал-а олон нуурнуудта хэдэн зуун луу, нугаһадые үсхэжэ байха. гатай. Эндэхи нуурнууд хужар-й, жараахай, могоолзой, элдэб рхой шумуул элбэгтэй, замагтай, орһо хулһатай тула уһанай шу-у барихада бүришье тааруу. ьенүүдэйнь захаар ногоо һайн-й бэлшээринүүд, дүтэхэн ой мо-той. Мүн уһанай шубуунай эди-г хээрын будаа тарихада боло-Урдань эндэ «Шэпэ зам» гэжэ гахан колхозой центр байһан д, нуурнуудай захаар гэр бай-нууд бэлэн бии. Гансал эдэ нуур-удта тэжээмэл галуу, нугаһануу-е асаржа табиха хэрэгтэй, тии-бэл тэдэнэр харууһа, гаргаша гатайгаар зүндөө үдэжэ, хэдэн нгаадаараа бэлэн үүсэ боложо айха һэн. Теэд энэ арга боломжо рэглэгдэнэгүй. Жаргаланта ню-гта Суусгайн нуурнуудһаа он-ошье нуурнууд бии юм. Аргатай д уһанай шубуу юундэ үсхэдэг-й гээшэбта гэжэ колхозой түрүү-гшын орлогшо нүхэр Чойнзонов-о асуухада иигэжэ харюусана:

— Арга боломжошье гээшэ ман-бии. Тиимэ һанаатайшье гээшэб-. Теэд өөһэдөө хүсэд оролдолго рганагүй гээшэ гүбди, али аймаг ргаанһаа эрилтэ хэгдэнэгүй гээ-э гү, юрэдөөл нэгэ үгөөр хэлэхэдэ, мо галуу, нугаһануудшье, тэдэнэй ндэгэншье олдоногүй. Сэлэнгын нкубаторна станцида ошоходом-ай үндэгэгүй дээрэһээ галуу, ну-һанай дальбараа гарганагүйбди эжэ харюусадаг. Тиигээд лэ байг-алди даа. Өөһэдөө нэтэрүүхэнээр баад, бэдэрээ, оролдоогүй һаам-ай хэн манда баригты гээд галуу, угаһануудые асаржа үгэжэрхихэб аа.

Нээрээшье, эндэхи колхозуудай хүтэлбэрилэгшэд уһанай шубуу нэхөөр үсхэхэ гэжэ оролдоо һаа, алуу, нугаһан олдоногүй гэһэн алтаг дурдаад һуухагүй, холо ой-уур бэдэрхэ, захиулха, худалда-жа абаха зэргэтэй байгаа. Хэрбээ дүтүүр олдожо үгэхэгүй юм һаань, хэдэн колхозууд хамтараад, бултандаа асархыень нэгэ—хоёр хүниие ондоо областьнуудта, жэшээлхэдэ, уһанай шубуу олоор үсхэдэг Красноярска хизаарта, ядахадаа хүршэ Эрхүүгэй областьдо эльгээхэдэ яахаб?

— Уһанай шубуу үсхэдэг болохо тухай хөөрэлдэһөөр үнинэйбди. Партиин ЦК-гэй сентябрьска пленумэй түүхэтэ шиидхэбэринүүдэй гараһанһаа хойшо бүришье ехээр хөөрэлдэдэг, элдэб суглаа, зүблөөнүүд дээрэ энэ асуудалые дахин, дахин «бодходог» болонхойбди. Теэд хөөрэлдөөнһөө саашаа ошогдоногүй. Нэгэндэ галуу, нугаһануудые худалдажа абаха гэхэдэ ойро дүтүүр олдоногүй, саахануур ябаад бэдэрхэ хэрэгтэй гэхэдэ, колхозуудай хүтэлбэрилэгшэд балай дэмжэхэгүй, үүсхэл оролдолго гаргахагүй байдаг. Тииһээр байтарнай үбһэ, таряан, малай үбэлжэлгэ, хабарай тарилга гэхэ мэтэ халуун хүдэлмэринүүд хойно хойноһоон болоод, сүлөө тухашье болохогүй байһан дээрэһээ байгаад байжал байдаг, тааруу сагыень үнгэргэжэрхидэг гээшэбди. Мүнөө жэлшье баһал хөөрэлдэһөөр байтарнай зун үнгэршэхэнь, — гэжэ Сэлэнгын МТС-эй директор Александр Баданович Кузьмин хэлэнэ.

Мүн Сталинай, Молотовой, XVIII партсъездын нэрэмжэтэ колхозуудай хүтэлбэрилэгшэдтэй хөөрэлдэхэдэ, галуу, нугаһадые үсхэхэдэ һайн байһан тухайнь, арга боломжо ехэтэй байһан тухайгаа хэлэхэһээ бэшэ, уһанай шубуудтай болохын тулада ёһотойгоор оролдоогүй, һайн лэ болоо һаа, Сэлэнгын инкубаторна станцида телефоноор хонходоһон байдаг. Сталинай нэрэмжэтэ колхозойхид нёдондо зуугаад галуутай, 300 шахуу индюгтэй байһан аад, тэдэнээ, ядахадаа галуунуудаа оролдосотойгоор харууһалжа, олон болгохын орондо үрэһэ таһалан, бултыень мяхан болгожо гүрэндэ тушаажархиһаниинь тон гайхалтай. Мүнөө колхоздо оройдоол 4 галуу бии гэжэ тоологдодог. Хэды едыхэн галуутай боложо байгаад тэдэнээ гансата үгы хэжэрхидэг энэ колхозой хүтэлбэрилэгшэдэй «манда уһанай шубуу үсхэдэг болохо гээшэ тон шухала» гэжэ хэлэжэ байһанайнь хэрэг байна аал? «...Сентябрьска Пленумһээ хойшо бүри ехээр хөөрэлдэдэг болоһон» аад, иимэ юумэнэй боложо байхада МТС-эй хүтэлбэрилэгшэдэй, тусхайлбал, нүхэр Кузьминай хорингүйгөөр, дуугайхан һуужа байһанииншье шал ябадал гээшэ аабдаа.

Сталинайхидай иигэжэ уһанай шубуу үсхэхэ, үсхэхэшье бэшэ боложо байхада хүршэ Молотовой нэрэмжэтэ колхозойхид эндэ тэндэһээ айлнуудһаа нэгэн-хоёроор галуунуудые худалдан абажа байдаг. Мүн XVIII партсъездын нэрэмжэтэ колхоз галуунай арбаад дальбараатай боложо байнхай. Иигэжэ хоёрой хоорондо таба-арбан галуу, дальбараа худалдан абажа, оролдоһон хэбэртэй боложо байхадаа эдэ колхозууд үсхэхэ зэргээрээ уһанай шубуу үсхэжэ, шадахагүй. Зууншье, зургааншье галуу бари — өөрэгүй, тэдэниие харууһалха хүниие табиха хэрэгтэй ха юм. Уһанай шубууе үсөөнөөр барихада хэһэн, оролдоһон ажал харюуланшьегүй байжа болохо. Тиихын орондо нэгэ мүһэн олохон галуу, нугаһатай болоод, уһанай шубуу үсхэхын зэргээр үсхэхэ хэрэгтэй байгаа.

XVIII партсъездын нэрэмжэтэ колхозой центрын зүүн хойнохоно хайша хайшаа 700—900-гаад метр болохо Абрамай гэжэ нэрэтэй түхэреэн ехэ, хужаргүй нуур бии юм. Энэ нуур дээрэ тэжээмэл дун сагаан галуунуудай, бээжэн нугаһануудай тамаржа ябахын орондо мүнөө нэгэ—хоёр шүрхэйнүүд лэ эндэ тэндэ уһа тальмаартуулжа байдаг.

— Энэ нуураа, галуу, нугаһануудаар бүрхөөжэрхихэ һайн һайхан һанаашалгатай байһан гээшэбди. Теэд галуу, нугаһанууд олдоногүй. Хэрбээ республикымнай Хүдөө ажахын министерствын оролдоогүй хада юумэ бүтэхэгүй гээшэ ха,— гэжэ энэ колхозой түрүүлэгшэ нүхэр Батышев мэдүүлнэ.

Сэлэнгын аймагай газар дайда дээрэ республикымнай томо нуурнуудай нэгэн—Галуута Нуур байдаг. Галуута Нуур... Галуута Нуур дээрэ мүнөө юундэ галуунууд харагдадаггүй гээшэб? Энэ ехэ нуурые үнэхөөр галуутай болгохо аргагүй гээшэ гү? Ороной баруун хойто зүгэй — Балтиин далай зубшажа һуудаг зарим колхозууд, совхозууд далайн һужаа, татуурнуудта уһанай шубуу хэдэн мянгаарнь үсхэжэ байдагынь мэдээжэ. Нуурһаа болохо далай дээрэ шубуу үсхэгдэдэг байһан хаданъ мүн Галуута Нуур дээрэ аймагай олон колхозууд, баһа Сэлэнгын совхоз шубуудые һанаһан соогоо үсхэхэ аргатай.

Хэрбээ аймагай колхозууд тус тустаа 500—500 толгойшье галуу, нугаһануудые барижа байгаад, тэдэнэйнгээ үндэгые инкубатораар даруулжа, зундаа арбаад мянган дальбараа нуурнууд дээрэ томо болгожо байгаа һаа, тон бага гаргашатайгаар, харууһа багатайгаар хэдэн зуун центнер эрхим шанартай мяха абажа байха һэн.

Колхозойнгоо уһанай шубуудые олоор үсхэдэг болоходо айлнуудшье доро дороо галуу, нугаһануудые баридаг болохо байгаа.

Зургаадахи табанжэлэй дүүрэтэр мяха абалгаяа ехэдхэхэ энэ ехэ арга боломжоёо хүсэд дүүрэнээр хэрэглэхэ тушаа КПСС-эй Сэлэнгын айком болон аймгүйсэдком бодожо үзэхэ, шухала хэмжээ абаха ёһотой.

Д. Цыренжапов, манай корреспондент.

Олон үхибүүдтэй эхэнүүд шагнагдаба

БМАССР-эй Верховно Соведэй Президиум СССР-эй Верховно Соведэй Президумэй 1944 оной августын 18-най Указай үндэһөөр, олон хүүгэдтэй эхэнүүдые «Эхын алдар» гэжэ орденуудаар, «Эхын медаль» гэжэ медальнуудаар СССР-эй Верховно Соведэй Президумэй үмэнэһөө шагнаа.

Кабанскын аймагай Творогово тосхоной гэрэй эзэн эхэнэр А. А. Власова, Иволгын аймагай Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой гэшүүн Н. А. Гамзякова, Баргажанай аймагай Читкан тосхоной гэрэй эзэн эхэнэр Е. В. Дорофеева, Баунтын аймагай Дээдэ Ципикан тосхоной гэрэй эзэн эхэнэр У. А. Кожевина, Городок городой гэрэй эзэн эхэнэр Е. А. Карюнина, Заиграйн аймагай Заиграй тосхоной гэрэй эзэн эхэнэр В. А. Климашевская, Прибайкальска аймагай Иркилик тосхоной гэрэй эзэн эхэнэр А. Е. Кокешенина, Заиграйн аймагай Онохой тосхоной гэрэй эзэн эхэнэр А. М. Пыткина гэгшэд 9 үхибүү түрэжэ, хүмүүжүүлһэнэйнгээ түлөө «Эхын алдар» гэжэ 1-дэхи шатын орденоор шагнагдаба.

Найман үхибүү түрэһэн ба хүмүүжүүлһэн 7 эхэ «Эхын алдар» гэжэ 2-дохи шатын орденоор шагнагдаа.

Долоон үхибүү түрэһэн ба хүмүүжүүлһэнэйнгээ түлөө «Эхын алдар» гэжэ 3-дахи шатын орденоор 10 эхэ шагнагдаба. Тэдэнэй дунда Яруунын аймагай Молотовой нэрэмжэтэ колхозой гэшүүн Ж. О. Очирова, Заиграйн аймагай Үнэгэтэй тосхоной гэрэй эзэн эхэнэр Л. М. Садовская гэгшэд бии.

«Эхын медаль» гэжэ 1-дэхи шатын медаляар 25 хүн шагнагдаа. Тэрэ тоодо Яруунын аймагай Карл Марксын нэрэмжэтэ колхозой гэшүүн А. О. Баяндуева, Улан-Удын городской районой гэрэй эзэн эхэнэр А. А. Галсанова, Курумканай аймагай Калининай нэрэмжэтэ колхозой гэшүүн Г. Б. Ламуева ба бусад бии.

«Эхын медаль» гэжэ 2-дохи шатын медаляар 62 хүн шагнагдаһан байна.

„Эбэрээ ургаһан эшэгэн" тухай

Танил нүхэр Тархай!

«Мэдэхэгүй» гэжэ утаар татаад, үлэ мэдэһэн хэбэртэй хамараа харашоод байдаггүйб, «Үнэниие — үнөөрынь, үнэгые—үһөөрынь» энэ бэшэг соогоо харуулхамни: үхибүүдые хүмүүжүүлхэ хэрэгтэ үе наһаяа үгэһэн үбгэн багша Цыретор Нимаевич Доржиев Сэлэнгын аймагта, Юрөөгэй сомондо ажаһуудаг юм. «Һайн хүнэй үгэ—һарын хүнһэн» гэжэ һанаад, тэрэ багшатай хөөрэлдэхэеэ гэртэнь орон гээд айхааршье, гайхахааршье юумэнтэй дайралдабаб. Хүбүүниинь танха руу тархяараа ороод гараһандал һогтошонхой, бүхы бүдүүлиг үгэнүүдээр хараажа, түбшэн даруу эсэгэеэ түлхижэ, сохижо байбал! Али нюдэнэймни шэл дээрэ иимэ муухай зураг зураатай байгаад, зэрилгээтэн харагдаба гээшэ гү гэжэ һанабаб. Тиимэшье бэшэ байба. Доржиевай хүбүүн Доржи гэдэг намайе харажархёод, урин шарай шарайлжа, «дээшээ, дээшээ һуугты» гэжэ тоһодомол хэлээр торьдоһогүй урисагааба. Үбгэн багшаһаа һургаал абахаяа ерэһэн аад, тэрэ барһанайнгаа хүсэрхүү хүбүүндээ «һургуулжа» байхые харахадаа хайрлаһамни тэнсэлгүй. Тэндэхи нютаг нугын зонһоо мэдэхэ дуулахада энэ хүбүүнэй «уа-уа» уйладаг байха үедэнь, Доржиев багшынхи ургэжэ абаһан байгаа ха. Багашуулые болбосоруулдаг мэргэжэлтэй багша ганса хүбүүндээ «һунгама баян—һургаал, эрхим баян—эрдэм» олгуулжа шадаһан юм. Гурбан жэлэй саана, эрхэ тангил хүбүүнэйнгээ хүдөө ажахын һургуули дүүргэжэ ветфельдшер болоод бусахадань эхэ эсэгэ хоёрынь баярлахын ехээр баярлаа бэлэй. Доржинь колхоздо ветфельдшерээр хүдэлжэ ороод, хоёр жэлэй туршада эрдэм мэргэжэлээ, эдир элшээ элсүүлэн, хаа-яа хундагын оёор шабхадагшье һаа, зэмэгүй һайнаар хүдэлөө һэн, зүгөөр гурбадахи жэлдээ «гунан» архиншан болоо юм гү, али яагаа юм, архи уунхай һогтуу, айл зайнхай залхуу болоходонь, ажалладаг ошониинь архиин охиндо диилдэшоо гэжэ мэдэгдээ бэлэй. Артельдэ амаараа туһалангүй, ажалаараа туһалха хэрэгтэй. Хонидой түрэлгын, хурьга абалгын халуун хаһа байгаа. Ветфельдшер Доржиев Доржи Үдэнгын дүрбэдэхи комплексно бригадада хони хурьга эмшэлхэ хүн аад, нохойн долёохоёо жэрхэдэг нойтондо нэбтэршоод, үлбэр хурьгадые эмшэлэнгүй орхижо, олохониие үхүүлээ һэн. Олоной шүүмжэлдэ ортоходоо, Доржи доро дохисогоон, иимэ алдуу энээнһээ хойшо хэхэгүйб гэжэ үгэеэ үгэһэн юм. Тиихэдэнь, Бэрхэ Дабанай үнеэдэй фермэдэ үбдэһэн үхэр мал эмшэлхыень колхозой правлени эльгээгээ һэн. Түрүүшын үдэрнүүдтэ Доржи хүлөө газарта хүргэнгүй хүнгэн гэгшээр хүдэлбэшье, энээхэн «илалтаяа угаахаяа» Ташир тосхон табилуулжа ошоод, үбшэн тугалай орондо өөрынгөө толгой эмшэлдэг болоһон гэхэ. Шампанска архи гэдэг мантан мунсада мухариса сохюулаад ходо хэбтэхэдэнь, хүн зоншье, колхозой правленишье хүлеэжэ, тэсэжэ ядахадаа, ажалһаань сүлөөлхэһөө бэшэ аргагүй болоһон юм. Хурьга абагшааршье, сеялкэшэнээршье, бэшэ элдэб ажалдашье хүдэлжэ үгэдэггүй, «тарган мориной ташаан дээгүүр, табагтай мяханай уурал дээгүүр» дүүлихэл дуратай Доржиев Доржидо колхозой правлени болон партийна организаци зэмэшье тохоод үзөө. Теэд туһа болоогүй. Юрэдөөл, Доржиев Доржи гээшэ үхэр хара гэхэдэ: «Үй татай!», өөхэ эди гэхэдэ: «Үү! Наашань!» гэхэ хүн гэжэ юрөөгэйхид мэдээ агша. Залхуу Доржын заглуу хооһон байха ёһотой байгаа. Зүгөөр, багша һамганайнгаа салин дээрэ, буурал эсэгынгээ пенси дээрэ, «өөдөө хараад үбсүүгээ эльбэжэ, хүлөө жиигээд, хүйһэндөө нёлбожо» хэбтэнхэй... Хэмһээ хэтэрхэдээ дүшэнэй халуунтай уһаяа шудхаад, үшөө һамгаяа сохидог, хоёр багахан басагадаа айлгадаг... «Үнэнһөө—туһа, үнеэнһээ—тоһон» гэлсэдэг. Доржиевые өөдэнь үргэхэ сэдьхэлээр, үзэһэн дуулаһанаа үлөөнгүй, үнэн сэхыень бэшэбэб. Алдуунуудаа заһаруулаад, ажалай илалта түйлахадань, дахин Танда бэшэхэб. Эбэрээ ургаһан эшэгэнэй эхэеэ, эжэлээ мүргэһэн шэнгеэр эхэ эсэгэеэ, инаг нүхэрөө, үхибүүдээ, колхоз хотоноо гомдохоохоёо болижо, бултанайнь оролдоһон ашые Доржиевай харюулдаг хүн болохынь түлөө оролдохо аабза гэжэ Тархай, тандаа найдахын ехээр найданаб!

Цэдэн Балданов.

Манай республикын спортсменүүд хүнгэн атлетикээр нүхэрэй ёһоор мүрысэхээ Монгол Арадай республика айлшаар уржадэр Улан-Удэһээ мордобо. Делегациин составта манай эрхим спортсменүүд нүхэд Л. Данкова, Ч. Сыжипова, А. Воронцова, Е. Хазагаева, В. Кушнарева, Г. Шарипов, Б. Лобсанов, В. Уланов, В. Салдруев, Г. Тришин гэгшэд оролсоно. Командын тренер В. А. Голованов. БМАССР-эй Министрнүүдэй Соведэй дэргэдэхи физкультура болон спортын комитедэй түрүүлэгшэ В. Д. Санданов делегациие толгойлно.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: манай спортсменүүд Монгол ошохынгоо урда тээ суглараад байна. **А. Мантаевай** фото.

Шүлэг бэшэхэ мэргэжэлээ дээшэлүүлэе

(Эхилэн бэшэгшэдэй шүлэгүүдэй шэнжэлэл)

Манай газетын редакцида шүлэг бэшэхэ талаар түрүүшынгээ туршалга эльгээжэ байдаг залуу бэшэгшэд һүүлэй үедэ илангаяа олошороо. Эдэнэрэй олонхинь һургуули, инстудуудта һуража байһан, ажал хүдэлмэри хэжэ байһан залуушуул болоно. Тэдэнэр сээжэ зүрхэн соогоо мүндэлһэн һанал бодолоо уран гоё, поэтическэ түхэлөөр гаргаха гэжэ оролдоно.

«Шүлэгүүдыемнай заһаад толиныт, муу байгаа һаань дутагдалнуудыень элирүүлжэ үгыт» гэжэ залуу бэшэгшэд гуйдаг. Зарим һонирхолтой, удхаараа, найруулгаараа һайншаг шүлэгүүд эдээн сооһоо шэлэгдэжэ, газетэдэмнай гарадаг байна. Харин, эльгээгдэһэн шүлэгүүдэй ехэнхи хубинь бүдэхи, түүхэй дээрэһээ толилогдодоггүй. Иимэ шүлэгүүдэй үдэр бүри хэдэн арбаадаараа ерэжэл байхада, дутуу дуныень элирүүлжэ, автор бүхэндэ дэлгэрэнгыгээр бэшэжэ туһалха гээшэнь бэрхэтэй юм.

Олон эхилэн бэшэгшэдэй шүлэгүүдтэ байдаг юрэнхы дутагдалнуудые хэдэн авторнуудай зохёолнууд дээрэ тогтожо, элирүүлжэ үгэхэ гэһэн һэдэлгэ энэ шэнжэлэл соо табигдана.

Нэгэ һууһаар лэ бэшэжэрхиһэн шүлэгүүдээ залуу бэшэгшэд эрхэ бэшэ толилуулхаа оролдодог юм. Шүлэг муу, һайншье һаа, газетэдэ толилогдобол болоо гэжэ нэгэ талааран тэдэнэр бододог, нүгөө талааран редакциин хүдэлмэрилэгшэд заһаад лэ гаргана бэзэ гэжэ найдадаг гээшэ ха. Залуу бэшэгшын нэгэ хоёр шүлэг заһагдаад толилогдоо гэе. Энээндээ тэрэ баясаад, үшөөл һайнаар бэшэдэг болохын орондо, мүн лэ үнөөхил түүхэйшэг шүлэгүүдээ бүри олоор эльгээжэрхидэг байна. Хэн нэгэндэ найдажа, түүхэй шүлэгөө эльгээхэ гээшэ буруу бшуу. Поэт хадаа аха нүхэдэйнгөө туһаламжаар мэргэжэлээ дээшэлүүлхэ, хэлэнэйнгээ баялигые шудалха, байгаалиһаа, арад зонойнгоо ажабайдалһаа юрын хүнүүдэй обёороогүй юумые ажаглажа һураха, ажаглалтаяа һонирхолтойгоор, уран һайханаар, хурса тодоор найруулха зэргэтэй.

Санагын дунда һургуулиин (Закамен) һурагша Мэлс Самбуев үнгэрэгшэ май һара соо аяар 17 шүлэг эльгээбэ. Тэдэнэйнь нэгэнииншье газетэдэ толилогдоогүй. Юундэб гэхэдэ, дүүрэн удхатай шүлэгүүд боложо шадаагүй. Зүгөөр Самбуевай шүлэгүүд соогуур һай һайн мүрнүүд, бадагууд үсөөн бэшэ дайралдана.

Мэлс Самбуев элдэб темээр бэшэхэ гэжэ оролдодог. Инаг дуран, байгаали тухай шүлэгүүдэй хажуугаар парти, эб найрамдал тухай бэшэнэ. Гэбэшье, политическэ удхатай шүлэгүүдынь хооһон уряа болоно. «Эршэдэг лэ эб найрамдал—арадуудай онсо найдал» гэжэ шүлэгөө иигэжэ эхилнэ:

Мүнөө үедэ
Манай зуун жэлдэ
Мүнөө үеын эпоходо
Эб найрамдалай һүлдэ —
Амгалан тайбан
Элсүүлжэ болохо.(?!).
Иигэжэ бидэнэр
Этигэдэг байгаабди
Этигэһээршьебди.

Мүнөө үедэ дэлхэйн арадууд эб найрамдал сахиха ёһотой гэхынгээ орондо хэрэгтэ хэрэггүй үгэнүүдые обоолжорхиходонь, удхагүй хооһон болоно. Иимэшүү дала гаран мүрнүүдтэ шүлэг һунаагдана.

«Хабарай һүни» гэжэ шүлэг соогоо автор тарилгын хүдэлмэри харуулха хүсэлэнтэй. «Шэрэм хүлэг ЧТЗ-нүүдэй талые доһолгожо» байхада «урдуурнь харлан үргэн далай долгилно». Хахалагдаһан газарые далайтай сасуулхада таарамжагүй байна, харин таряае далайтай сасуулбал зохистой. Мүн энэ шүлэг соо «ажал түлэг ирагуу нотоор домоглоно», «һүниин халаан хурдан далайсаар сэнгүүлнэ» гэһэн ойлгосогүй мэдүүлэлнүүд бии.

Эдэ ажаглалтануудые хээд байхадаа, Мэлс Самбуевай саашадаа муу бэшэ шүлэгүүдые бэшэхэ байһыень арсанагүйбди. Харин, энэ нүхэр шүлэгүүдые олоор бэшэхэ гэжэ оролдоод лэ, шанар тухайдань оройдоо мартажархина. Залуу бэшэгшэ энээн тухай бодожо үзэхэ бэзэ.

Нүхэр Самбуевай шүлэгүүдтэхи дутагдалнуудта адлирхуу дутагдалнууд Ц-Д. Сагаевай (Закамен), Ц. Дымчиковэй (Яруна), В. Шагдуровай, М. Булгутовагай (Түнхэн), С. Нимаевай (Иволга), Ц. Шагжиевай (Улан-Удэ), Д. Санжиевай, Г-Ц. Зуртановай (Курумкан), Ц. Рыгзеновэй, В. Рандаловай (Хэжэнгэ), У. Удбыловэй (Ага), В. Бастуевай (Чита), Д-Д. Дугаровай, С. Банзаракцаевай (Тори) болон бусадай зохёолнуудта дайралдана.

Д. Цыренжапов (Мухаршэбэр), Ц-Д. Очиров (Хэжэнгэ), Г. Бадмаев (Кяхта) гэгшэд «Хабар» гэжэ шүлэгүүдые тус тустаа эльгээгээ. Теэд эдэ гурбанай шүлэгүүд бээ бээһээ юугээрээшье илгарнагүй, нэгэл хүнэй бэшэһэндэл харагдана. Нүхэр Цыренжаповай шүлэг жэшээ болгон абажа үзэе:

Хабар ерээл.
Газар гэдээл.
Үбэл доёол(?).
«Түгнэ» гоёол:
Сэсэгээ дэлгээл,
Шэрэмээ шэнэлээл. (?).
Жэргэмэл жэргээл,
Жэмбүүр шэнхинээл.

Тэрэнь тиибэ, энэнь иибэ гээд лэ энэ шүлэг дүүрэшэнэ. Теэд юунэй түлөө автор шүлэгөө бэшээ гээшэб, юун тухай хэлэхээ һанаһан байгааб—уншагшадта мэдэгдэнгүй үлэшэнэ. Нүхэр Цыренжапов хабарые газаа талаһаань зураглана. Тиимэһээ бидэнэр энээнииень һонирхожо уншанагүйбди. Юундэб гэхэдэ, хабар болоходо газар гэдэнэ, сэсэг ургана, жэргэмэл жэргэнэ гэжэ шүлэг уншангүйгөөр мэдэнэбди. Эндэ автор өөрынгөө үгөөр шэнэ юумэ хэлээгүй, миин лэ хии буудаад лэ һалашана.

Борис Халзанов ургажа ябаһан залуу бэшэгшэ болоно. Тэрэнэй һонирхолтой хэдэн шүлэгүүд манай газетэдэ, залуушуулай зохёолнуудай сулгуулбари ном соошье толилогдоһон байна. Залуу наһан, инаг дуран тухай һайн шүлэгүүдые бэшэдэг.

Нүхэр Халзановай «Барилдаан» гэжэ шүлэгыень хаража үзэе.

Номто баабайн хашаан соо
Нютагайм багашуул шууялдаа.
Бүгэдэ түриигээ шуубад лэ,
Барилдаан болохонь ха,
барилдаан!

Саашадаа удхань иимэ: дүхэриг соо түрүүлэн дуугай Эрдэни хүдэр Дамдин хоёр ороод, барилдажа эхилнэ. Дамдиниинь өөрынгөө хүсэндэ найдажа нүгөөдэеэ баһана. Харин һамбаашалжа ябаһан Эрдэни Дамдинайнгаа «доогуурнь гэнтэ шургажа, дотор гохоор дэгээдээд» унагаажархина.

Энэ шүлэг уншаад байхадаа Даша Дамбаевай «Үхибүүдэй барилдаан» гэжэ шүлэг һанагдаадхина. Тэрэнь иигэжэ эхилдэг һэн:

Барилдаан болохонь!
Барилдаан!—
Баран үхибүүд гүйлдэшэбэ.

Удхаараашье, зарим мүрнүүдээрээшье ямар адлихан шүлэгүүд гээшэб! Борис Халзанов Даша Дамбаевай шүлэг дууряагаа. Энэнь тон гэмшэлтэй. Еһото поэт гээшэ олонойхи сооһоо тобойһон, өөрын онсо илгаатай зохёолнуудтай байха зэргэтэй. Нүхэр Халзанов барилдаан тухай темээр бэшэбэ. Урдань хэдэн дахин дурдагдаһан темээр бэшэхыень хэншье хориногүй. Харин, энээнээ ондоогоор, шэнээр харуулжа шадаагүй. Тиимэһээ хүнэй зүрхэ хүдэлгэнэгүй.

Борис Халзановай алдууе залуу бэшэгшэд бодожо үзөөд, өөһэдтөө тобшолол хэхэ ёһотой. Залуушуул хүнүүдэй бэлдэжэрхиһэн харгыгаар хүнгэнииень бэдэрээд зорингүй, поэзидэ өөһэдынгөө шэнэ зүргэ гаргаха зэргэтэй.

Арадаймнай ажабайдал
сэсэглэн һалбарна,
Арадаймнай хүсэл, найдал—
Кремлиин одон бадарна.
Кремлиин одон хэтымнай
арюун замые гиигүүлнэ,
Коммунизм тээшэл хүнүүднай
алхалан дуугаа ниилүүлнэ.

Энэ мүрнүүд «Уласхоорондын һайндэртэ» гэжэ Дансаран Доржогутабайн шүлэг сооһоо абтаба. Иимэшүү мүрнүүд шүлэг соонь яһала бии. Гэбэшье, шүлэгынь дан ута унжагы болонхой. Нэгэ үгөөр хэлэхэ юумые автор хэдэн үгөөр дабтана, дэлхэй дээрэ болоһон лэ юумые шүлэгтөө хэлэхые һэдэнэ.

Эхилэн бэшэгшэ В. Рандалов (Хэжэнгэ) «аллитераци үгы аад, рифмэтэй шүлэг болоно гээшэ гү?» гэжэ иимэ мүрнүүдые эльгээгээ::

Ургажа ябаһан улаан бургааһан
Мүнөө үеын залуу үетэн.
Түрэһөөр һайхан жаргал үзөөт
Дүүрэн тэгшэ эрдэм шудалаат.
Түүхын хуудаһа эхинһээнь
иража,
Агууехэ Октябрьска
Революционно тэмсэлтэ
Дүлэтэ үдэрые тогтон шэртэе
Нарин нягтаар толгойдоо хадууе.

Эдэ мүрэнүүд шүлэг боложо шадаагүй, юрын хэлэлгэ (прозо) болошоо. Бурят шүлэглэлгэ ехэнхидээ толгой холболгогүйгөөр таарадаггүй юм. Харин һайн рифмэтэй байгаа һаа заримдаа толгой холболгошьегүй байдаг. Теэд нүхэр Рандаловай шүлэгтэ рифмэ гэжэ үгы. «Бургааһан—үетэн», «үзөөд — шудалаат» гэхэ мэтэ үгэнүүд рифмэ бэшэ гээшэ.

Шүлэг бэшэлгын юрэнхы гурим тухай энэ шэнжэлэл соогоо дэлгэрэнгыгээр бэшэхэ аргагүй байгдана. Тиимэһээ газетэдэ гарадаг шүлэгүүдэй шэнжэлэлнүүдые, М. Исаковскиин «Поэтическэ мэргэжэл тухай» ном уншахые, мүн ородой, бурядай элитэ уранзохёолшодой зохёолнуудтай һайса танилсахые, бурят хэлээ, тэрэнэй грамматика шудалхые эхилэн бэшэгшэдтэ дурадхагдана.

:Зарим нүхэд хэдэн жэлэй туршада поэт гээшэб гэжэ үбсүүгээ сохижо ябадаг заншалтай. Теэд, хэды саарһа зуража хаябашье, үнэтэй сагаа гээбэшье, үнөөхил һула шүлэгүүдээ бэшэһээр һуудаг байха юм. «Хайшаншье гээ һаа, поэт болохо гэһэн хүнүүд залуу бэшэгшэдэй дунда олон байдаг юм. Поэтическэ бэлиггүй дээрэһээ тэдэнэр миин лэ хооһоор ажалладаг. Зарим нэгэн хэдэн жэлдэ шүлэгүүдые бэшэнэб гэжэ хүсэеэ, сагаа ехээр гээдэг. Хэтэрхэдээ, бидэниие ойлгоногүй гэжэ гомдодог, сухалдадаг юм»,—гэжэ манай советскэ элитэ поэт Михаил Исаковскиин «Поэтическэ мэргэжэл тухай» ном соогоо бэшэһыень тэдэнэр, мүн эхилэн бэшэгшэдшье бодожо үзэхэ зэргэтэй.

А. БАДАЕВ,
С. АНГАБАЕВ.

Цырен ШАГЖИН

КОМСОМОЛ РЭГЗЭМАА

Нэгэ үзэгдэлтэй хоёр картинатай зүжэг

Агууехэ Октябрьска революциин 40 жэлэй ойдо зорюулагдана

Хабаадаха нюурнууд:

Дамба—нютагай баян,—62 наһатай.
Рэгзэмаа—Дамбын үргэмэл басаган, 19 наһатай.
Балжан—21 наһатай, комсомолец.
Цоктоев—Комсомолой айкомой инструктор, 27 наһатай.
Лопилов—30 наһатай, семеновско есаул ябаһан.
1922—23 оной үе.

НЭГЭДЭХИ ҮЗЭГДЭЛ

Үдэшын боро хараан. Бурят ороной үргэн сэлгеэн талын дунда ганса нарһан ургажа байна. Энэ нарһанай дэргэдэ Рэгзэмаа ехэ мэгдүү ишшэ тиишээ хараашалан нэгэ хүниие хүлеэнэ хэбэртэй. Теэд хүлеэһэн хүнэйнгөө ерэхэгүйдэ уйдажа, нарһа түшэн һуушана. Дуулана.

РЭГЗЭМААГАЙ ДУУН:

Хазаартынгаа дүмэбэшье һаа,
Харти хүлынь тахалаарай.
Кулак дайсадай хэлсэбэшье һаа,
Комсомол журамаа бү алдаарай.
Ханилаад ябахамнай манай дуран,
Хайрата гансахан нүхэрни!
Боожодхиингоо дүмэбэшье һаа,
Борьбо хүлынь тахалаарай.
Баяд дайсадай хэлсэбэшье һаа,
Большевик журамаа бү алдаарай.
Болзолдоод ябахамнай манай дуран,
Болзортой гансахан нүхэрни!

Балжан. (Аргаахан ерэжэ, Рэгзэмаагай дуу шагнана). Рэгзэмаа!..

Рэгзэмаа. (Залд гэжэ). Балжан! Шамайе ехээр лэ хүлеэгээб. (Ишэ-тиишээ хараашалан). Эндэмнай ехэл муухай юумэн болохоёо байнал. Зосоомни нэгэ жэгтэй... аймшагтай.

Балжан. Юун болооб? Юундэ итэрээ һанаата болообши?

Рэгзэмаа: Балжан, ши мэдэнэгүйш? Яахадаа иимэ аймшагтай муухай сэдьхэлтэй хүнүүд байдаг юм гээшэб?

Балжан. Ши энэ хэн тухай хэлэнэш?

Рэгзэмаа. «Эсэгэ» тухайгаа хэлэнэб. Энэ нютагайнгаа хүн зондо, залуушуулда ямар ехэ дурагүйб. Ямар ехэ хоротойб.

Балжан. Энээнние гайхаха юун байгааб. Эрхэ засагаа алдажа, арад зониие дарлажа, мүлжэжэ шадахаяа болиһондоо уур сухал болоно ха юм.

Рэгзэмаа. Зүблэлэй түрүүлэгшэ Банзаровые, һургуулиин багшые, шамайе, тиихэдэ тэрэ Самдан, Балдануудые хараахa занаха гээшэнь олиггүйл. Намайешье хараана: комсомолнуудаар холбооришдоnош, эхэ эсэгыешни тэжээгээ һэм, мүнөө шамайешье тэжээнэм гэжэ байжа аманда багташагүй муухай үгэнүүдээр намайе хараана. Юрэдөө, ямар муухай хүн гээшэб! Эхэ эсэгэ хоёрымни бүхы наһандань заража, мүлжэжэ алаад, һүүлээрнь үнэшэн намайе басаган болгожо абааб гээд, хэды ехээр зобоогооб, сохёоб, зарааб. Зургаан наһатайһаа эхилээд, хамаг ажалынь би бултынь хэжэ байгааб. Ямар һэшхэл һэнгэргүй муухай хүн гээшэб! Гансал энэ һүүлэй жэлнүүдтэ нэгэ бага ондоо болоо. Хүнэй нюур дээрэ сохихо наншахань үсөөрөө. Теэд зосоогоо урданайхиһаа бүрил муухайгаар һанадаг болоһон хэбэртэй. Эхэ эсэгынгээ зоболонгые, өөрынгөө бүхы наһанай гашуудалые һанахадаа зосоомни багтанагүй. Балжан...

Балжан.—Сэдьхэлээ бү хүдэлгэ, Рэгзэмаа. Энэ муухай һанаата Дамбаһааш эхэ эсэгыншни түлөө, шинии түлөө үһөөгөө абахабди. Арад зоной, совет засагай урдаһаа энэ жэгшүүритэ муухай һэдэлгэ хэжэ байһыень элишэлүүлхэбди! Сэдьхэлээ дара, Рэгзэмаа. Бү ай, гансаараа бэшэ, бидэ комсомолнууд—үетэн нүхэдшни, нютагай зон бултадаа байна ха юмбибди.

Рэгзэмаа. Тугаар, үдэр эсэгэмни ехэ жэгтэйгээр, нэгэ юумэ ажаглаһан хэбэртэйгээр намайе хараа. (Гэнтэ сошожо). Нэгэ юумэн «түрд» гээ бэшэ һэн гү?

Балжан. Айһан хүнэй амин дээрэ гэжэ, шамда тиигэжэ дуулдаа ха юм. Айха юумэн үгы. Хажуудашни би байна ха юмбиб. Юунһээ айнаш? Юуншье һаа зургаан бандидуудые бариһан эрэ байна бэшэ гүб? Долоо һүрэдэгни энэ байнал! (Карманһаа наган гаргажа харуулна). Зай, тугаарайхяа хэлэ. Юун болооб? Ямар муухай юумэн болохоёо байна гэнэш? Хэлыш, Рэгзэмаа?

Рэгзэмаа. Тугаар манайда мүнөөхи үрөөһэ нюдэтэ баһа дахин ерээл.

Балжан. Зай?

Рэгзэмаа. Эсэгэмни намайе газаа гаража, түлеэ хахалжа ерэ гэжэ үлдөө. Тиихэдэнь би гараад, заахан шагаабаряа нээжэ шагнааб.

Балжан. Тиигээд?..

Рэгзэмаа. Мүнөө һүни, манайда, һомо, дари, эдеэ хоол абаашахаяа мүнөөхи Шиткин бандидай баруун гарынь—семеновско есаул ябаһан Лопилов ерэхэ юм ха.

Балжан. Юу, хэлэнэш?!

Рэгзэмаа. Тиигээд саашань... түсэбөө хэлсэнэ гээшэ гү, яана гээшэб... Сомон зүблэл, һургуули галдаха, коммунистнуудые, комсомолнуудые алаха, үлгэхэ, юун, юун гэлсэнэб даа, аманда багташагүй муухайгаар хараалдана.

Балжан. Үшөө юу хэлсээб?

Рэгзэмаа. Эсэгэ тэрэ Лопилов гээшыень нюур танихагүй юм байгаал. «Тэрэ Лопилов гээшыеш яажа танихабиб, — гэжэ тэрээнһээ асуугаа, тиихэдэнь нүгөөдэнь иигэжэ хэлээ: «Хара папаха малгайтай, нюдэндөө хара шал зүүһэн, бурят хара дэгэлтэй хүн ерээд, «Баян Дэлгэр Уулын баруун бооридо моримни хүртэ унажа, намайгаа зобоообол!» гэжэ хэлэхэ. Тиихэдэнь лэ Лопилов гэжэ мэдэхэт гэжэ хэлээ.

Балжан. Саашань?

Рэгзэмаа. Саашань юумэ дуулажа шадаагүйб, юундэб гэхэдэ, тэдэшни гэрһээ гараха хэбэртэй болоо, тиихэдэнь түргэхэн лэ түлеэнэйнгээ хажууда гүйжэ ошоод, һүхэеэ абажа түлеэгээ сабшаашa болооб.

Балжан. (Хүхюутэй). Ямар шухала юумэ дуулгаба гээшэбши, Рэгзэмаа. Эгээл энэ бандые усадхаха хэрэгээр комсомолой айкомһоо Цоктоев һаяхан ерээд, энэ танай хүршэ Дугарайда буугаад байнал. Мүнөө һүни тэрэ хара папахатые барижал абаа һаа, тэрэ хэды һара соо бэдэрдэг бандидуудай эшээн—байрые оложол, тэдэ муухай дайсадые узуур үндэһэгүйгөөр үй бута сохихобди. Ямар бэрхэбши даа, Рэгзэмаа! (даб гэнэ,)

Рэгзэмаа. (Мэгдэжэ). Байзыш, Балжан! Хайшаа ошохошниб?

Балжан. Юу хайшаа гэжэ? Энэ гэһээр ошожо, хажуудаа Цоктоевые абаад хара папахатые агнажа угтаад, амаруунь бээлэйгээ шэхэжэ, аргамжаханаар гарнуудын хүлижэрхёод, амбаар соо оруулжа хаяжархиха гэжэ шиидээд байнам.

Рэгзэмаа. Балжан, юундэ иимэ амарханаар бодонош? Тэрэ хара папахатаяа ори гансаараа ерэхэ тэнэг хүн гэжэ һанана гүш? Тэрэ үрөөһэ нюдэгүйшье хүниинь ерэхэдээ гансаараа ябадаггүйл. Тэдэш хододоол гурба—дүрбөөрөө ябадаг, гансал бултандаа гэртэ ородоггүй. Нэгэниинь сроод, бэшэнниинь газаа харууһалжа байдаг хэбэртэйгшэ. Гансал тугаар үдэр ерэхэдээ харуулгүй гансаараа ерээ һэн. Һүни ерэхэдээ хэзээшье олоорoo ерэхэ байха. Хоёр хүн арайл барижа шадахагүйт.

Балжан. Зүб хэлэнэш. Байза яалтай гээшэб? Хүбүүдээ суглуулжа ерэхэ гэхэдэ яагаа холо гээшэб, эндэһээ аяар арбаад гаран модон. Үгы, юрэдөө юун энэ айл нютагһаа таһаржа, хадын бооридо ерэжэ һууһан айл гээшэбта?

Рэгзэмаа. Үнгэрэгшэ жэл, эндэ зорюута зөөжэ ерээ ха юм. Тэдэ бандидуудаараа уулзажа, буу, һомо, эдеэ хоолоор тэдэниие тэдхэжэ байхадань хэнэйшье мэдэхээр бэшэ, зохид, зонһоо холо газар ерэбэ ха юм. Эндэш Дугарайхиһаа бэшэ дүтэ наашада айл үгы ха юм. Теэд Дугаршье хоёр нюдэ һохор, һамганиинишье хэбтэри үбшэн. Үгы, юрэдөө тэрэ айкомой Цоктоев юундэ айл аймагһаа холо аяар эндэ Дугарайда ерэжэ байба гээшэб?

Балжан. Зорюута танайхинда дүтэлөө. Танай эсэгые бандидуудтай холбоотой гэжэ тухайлна ха юм. Тиимэһээ эндэ дүтэхэнэһөө ажаглажа хаража байхадань таарамжатай ха юм. Байза, яаха болоо гээшэб? Хүбүүдээ суглуулжа, асаржа үрдихэгүймни гээшэл даа. (Һанаата болоно).

Рэгзэмаа. Хари, яаха болоо гээшэбибди?..

Балжан. Яажашье һаань, юунэйшье болоо һаа, тэрэ хара папахатые барижа, бандын эшээн-байрые мэдэхэ ёһотойбди. Байза, шинии эсэгэ тэдэнэй байрые мэдэнэ гээшэ гү?

Рэгзэмаа. Өөрөө тэдэнэй байрада ошожо үзөөгүй байха гэжэ һананам. Теэд тэдэнээр холбоотой хадаа мэдэхэл ёһотой.

Балжан. (Бодолгото боложо, нэгэ юумэ шиидэһэн хэбэртэй). Рэгзэмаа, ши өөрөө үнэхөөрөө комсомол хүнби гэжэ бэедээ этигэнэ гүш?.

Рэгзэмаа. (Уурлажа). Ши юундэ намһаа иигэжэ асууха болобош. Али нюдарган Дамбын басаган гэжэ этигэл ядаба гээшэ гүш?

Балжан. Рэгзэмаа, бү уурлыш. Дамба шамайе «басаган» гэжэ үгөөр мэхэлээд, миинтээр заражa байдагынь мэдэнэ ха юмбиб. Би шамда Ленинскэ комсомолой нэрээр тон шанга даалгабари үгэхэ гээб. Юун гэжэ һанаха байнаш?

Рэгзэмаа. Ленинскэ комсомолой нэрээр гэнэ гүш?

Балжан. Тиигэнэ. Ленинскэ комсомолой.

Рэгзэмаа. Ленинскэ комсомол үнэшэн минии эхэ эсэгыемни һэлгээ. Нюдэнүүдыемни нээгээ, ерээдүймни жаргалые заажа үгөө.

Балжан. Тиигээ һаа, дуула, Рэгзэмаа, минии ерэтэрни, яажашье һаань, ямаршье сагай тохёолдоо һаа, эрхэ бэшэ тэрэ хара папахатые һаатуулха ёһотойш, ойлгоо гүш?

Рэгзэмаа. Ойлгоо, яажашье байг, ямаршье саг тохёолдог—эрхэбэшэ тэрэ хара папахатые һаатуулхаб. Намда найда, Балжан.

Балжан. Бэрхэш даа, Рэгзэмаа. Найданам шамдаа. Энэ хэрэгтэ гансаараа бэшэш, айкомой Цоктоев шамда туһалалсаха. Зай, баяртай. Би ябааб. (Түргэн гарана. Рэгзэмаа хойноһоонь хаража зогсоно. Балжан дуулаһаар холодоно).

БАЛЖАНАЙ ДУУН:

Хадын оройн занданиие
Хажуураар яажа хиргалтайб?
Комсомол журамтай маанадые
Хардан яажа хэлэлтэйб?
Шэлын оройн занданиие
Серпээр яажа хиргалтайб,
Шэнэхэн үзэлтэй маанадые
Шэрүүнээр яажа хэлэлтэйб.

ХҮШЭГЭ.

ХОЁРДОХИ ҮЗЭГДЭЛ

Дамбын гэр. Үдэшэлэн. Дамба хойморойгоо жабдан дээрэ ехэл һэргэлэн, нэгэ юумэ хүлеэһэн хэбэртэй эрхэеэ түргэ-түргэн татажа, аман соогоо гүбэнэн һууна. Рэгзэмаагай газааһаа ороходо ехээр сошожо, собхорон һагад бодоно.

Рэгзэмаа. Аба, ятараа сошобот.

Дамба. (Рэгзэмаа гэжэ мэдэхэдээ сэдьхэлээ даража). Юундэ сошохо болоо хүнбиб? Теэд минии сошоходошье шамда ямар хамаа байгаа юм? Үгы, энэ хаагуураа иимэ орой болотор зайна зурана гээшэбши. Үхэр малаа хаагаа гүш?

Рэгзэмаа. Хаагаад ерээб.

Дамба. Зай тиигэж һаа яба, тэрэ зүүн бэе ошожо, хонишодоо эрьежэ ерэ. Тэндээ хоноод ерэхэш. Гансал үглөөгүүр эртэ ерэжэ үнеэдээ һаахаш. Яба тиигээд.

Рэгзэмаа. (Түдэгэсэжэ). Аба, мүнөө үдэшэ минии зүүн бэе ошохо аргамни үгы.

Дамба. (Уурлажа). Юун, юун гэжэ? Юундэ аргашни үгы болоо юм? Үнгэрхэдөө үгыемни дуулахаяа болибо гүш?

Рэгзэмаа. Энэ хүлни аймшагтай ехээр холошоол, ябахын аргагүйл. (Гэр соогуураа дохолосогоон ябасагаана).

Дамба. Шинии хүлэй холоходо намда ямар хамаа байгаа юм. Хүлэйнгөө холошотор, тэдэ үйлөө харлаһан комсомолнуудаараа дахасалданалтайш, һүүзыһэн хүхэ үлэгшэн!

Рэгзэмаа. Аба юу хэлэнэт, би комсомолнуудаар дахасалдаагүйлби.

Дамба. Дахасалдаагүй аад лэ юун энэ үһэ зүһөө тайраабши, нүгэл шэбэл. Миил, халаг даа, байза даа, юрэдөө. Нэгэ үглөөгүүр унтажа хэбтэхэдэшни, энэ уймар тархиишни үһые шабганса болоторшни хайшалжархиһан лэ байхаб даа. Тиигээд тэдэ комсомолнуудаараа холболдожо ябаарай. (Гэнтэ шагнаархажа). Газаа юумэн «торд» гэбэлтэй? (шагнана, юумэн дуулданагүй). Би шамайе зүүн бэе ошо гэнэ бэшэ гүб?!

Рэгзэмаа. Теэд энэ хүлнүүдни газар гэшхүүлхээр бэшэл. (Ёоложо дохолһоор, үүдэнхи орон дээрэ ошожо хэбтэшэнэ).

Дамба. (Ехэл һанаата болоно хэбэртэй. Теэд гэнтэ зангаа хубилгажа). Басагамни, мухаа, яажашье һаань, тэрэ зүүн бэе ошожо, хонишодоо эрьеэд ерэл даа. Тэрэшни хүнэй бэшэ, бидэ хоёройл зөөри ха юм даа. Ошо даа, мухаа.

Рэгзэмаа. Минии зөөри бэшэ, танай зөөри ха юм.

Дамба. (Тон ехээр сухалдаһан аад, шүдэнүүдээ зуужа, бэеэ барина). Басагамни юундэ энэ мүнөө үдэшэ иимэ ууртай гээшэбши? Бү уурла даа. Энэ дэлхэй дээрэ шамһаа бэшэ намда дүтэ хүн үгы ха юм. Зүрхэндөө дүтэ һанаха юумэм гансал ши ха юмши даа.

Рэгзэмаа. Та энэ лаһан ондоо болошобо гээшэбта. Танһаа энэ наһан соогоо дуулаагүй үгэнүүдээ дуулажа байналби. Тэрэ эхэ эсэгэһээ гээгдээд, зургаа наһатай байхадамни, басаган болгожо абаа гээшэб гээд, ятараа зобоогшо, харшалагша һэмта? Үбэл дунда нюсэгээр гэрһээ түлхижэ гаргаад, саһан дээрэ хаяһанаа һанана гүт? Хүлдэжэ үхэхөө байтарни Балжанай эжы оложо, гэртээ абаашаа хамнай. Үшөө һанана гүт, аргамжаар хүлижэ, намайе сарайн маатинсаһаа тархиим уруу үлгөөд, морин ташуураар сохижо байһанаа. Тиихэдэ үшөө гурбан хоног соо хооһоор амбаар соо хааһанаа. Минии энэ наһан соо танда сохюулаа, баһуулаагүй тэнгэриин нэгэ үдэр гэжэ олдохо юм аал? Наһан соогоо мүртэй нэгэ хубсаһа үмдэжэшье үзөөгүйб, садатараа нэгэтэшье хоолшье эдеэгүйб. Теэд яагаад, юун болоод, гэнтэ танай ойрын һанаха байха үриттнай болошобо гээшэбиб?!

Дамба. Ай, сылыһэн хүхэ үлэгшэн! Мууһаа муу—модонһоо хөө! Үшөө иигэжэ хэлэхэбши! Шамайе энэ гэһээр зүүн бэе ошо гэнэ бэшэ гүб! Энэ тайрууһан комсомол үһыешни хуу зулгаажа хаяхаб. Яба гэнэ бэшэ гүб. Мүнөө һүни ши энэ минии гэртэ хонохо ёһогүйш. Тонил гэнэ бэшэ гүб. Тонил (Үһэнһөөнь зулгаана).

Рэгзэмаа. Хойшоогты! (Түлхинэ, Дамба мухарин унана).

Дамба. А—муухай хара үлэгшэн! Иигэхэ болобо гүш? Тэдэ яндан комсомолнуудтаа бэеэ үридэг болобо гүш?! Энэ гэһээр арһа мяхыешни хуулажархихаб. (Ханада үлгөөтэй байһан һур ташуур шүүрэжэ абаад, бии шадалаараа Рэгзэмаае шабхуурдана). Тонил гэнэм! Тонил энэ гэһээр! (Энэ үедэ үүдэн нээгдэжэ, хара папахатай, нюдэндөө хара шэл зүүһэн, бурят хара дэгэлтэй хүн ороно. Дамба зог татан зогсоно. Энэ хадаа айкомой инструктор Цоктоев.)

Цоктоев. (Бурханһаа ерэжэ адис абана.) Мэндэ сайн. Дамба заседатель Баян Дэлгэр Уулын баруун бооридо моримни хүртэ унажа, намайгаа зобоообол!

Дамба. А... Амгалан сайхан ябанат, ноён Лопилов! Дээшээ һуугыт. Хэшээгты, битнай танаа танихагүй хүн байгаалби. Танай эсэгэ Лопил гулбаaел һайн танидаг хүн гээшэ һэм. Һуугыт. (баруун жабдан дээрээ һуулгана. Рэгзэмаа тээшэ ехэл муухайгаар харана.) Басаган, шамайе тэрэ зүүн бэе ошо гэнэ бэшэ гүб?

Цоктоев. (Рэгзэмаае шэртэн хаража). Энэ басагаяа юундэ үлдэбэт, энэтнай танай басаган гү?

Дамба. Тиимэ... гэлтэй, минишье гэжэ даа. Бэшэшье гэхэдэ болохо даа.

Цоктоев. Юун гэжэ ойлголтойб, ноён заседатель?

Дамба. (Мэгдэжэ). Шамайе ошо гэнэ бэшэ гүб, үлэгшэн.

Рэгзэмаа. Минии аргамнигүй гэжэ танда хэлэнэ бэшэ гүб?

Цоктоев. Намайе тон ехэ яаралтай, шухала хэрэгээр ерэбэ гэжэ мэдэнэ гээшэ гүт, заседатель.

Дамба. (Мэгдэжэ). Мэдэнэлби даа... теэд... (Рэгзэмаа тээшэ хилам гэжэ харана).

Цоктоев. А—а тиихэдээ энэтнай танай басаган бэшэ юумэлтэй? Юун, зарсатнай гү?

Дамба. Тиимэ даа. Тиимэл гэхэдэ болохо. Тэрээнһээ гадна энэтнай комсомолнуудаар холбоотой. Намһаа нюужа комсомолшье болоһон байжа болохо. Харана гүт, энэ үһэеэ тайруулаад һуухыень.

Цоктоев. (Бодожо Рэгзэмаагай хажууда ерэнэ). Харыт, үнэхөөрөө үһэеэ тайрууланхайл. Комсомол. Һа, һа, һа! Зай, үһэеэ тайрууһан комсомол басаган, һонин юун гээшэб?

Рэгзэмаа. Ноён Лопилов, та сэдьхэлээ бү зобогты. Би таанадай хэлсэһэн үгэнүүдые хүндэ хэлэхэгүйб. Һуугыт, сай бариит. (аягын шэрээ табина, сай аягална).

Дамба. Үгы, юрэдөө энэтнай яаһан мэхэтэй эмэ гээшэб! Энэтнай зорёолжо байна ха юм, ноён есаул. Энэтнай үнэхөөрөөл комсомолой тагнуул байгаа юм байна. Ойлгоно гүт, ноён.

Цоктоев. Юун гэжэ?! Комсомолой тагнуул гэнэ гүт?

Дамба. Тиимэ даа, тиимэ! Минии зүүн бэе гаража, хонишодоо эрьеэд ерэ гэхэдэмни, хүлнүүдни холошоо гэжэ дохолосогоогоод ябаа һэн. Мүнөө харана гүт, дохолхоёо болёод, сай хэсэгээн байхыень. Үгы, яажа һанана гээшэб! Ши, үйлөө харлаһан минии богоол муу Дамдинай үхин, намайе, Дамбые, хүндэтэ дээдэ Лопил гулваагай хүбүүн, ноён есаулые мэхэлхэм гэжэ һанаа гүш? Ноён есаул танай хууляар эдэ комсомолнуудай тагнуулнуудые яажа хэһээдэг ёһотой бэлэй?

Цоктоев. Комсомолнуудай тагнуулнуудые гү?

Дамба. Тиимэ даа, тиимэ тагнуулые!

Цоктоев. (Рэгзэмаагай урдаһаа сэхэ ошоод). Энээхэн комсомолой тагнуулые, нагаанай эшээр сабиргайень бисара сохёод, тэрээхэн урда гүбэйн ганса нарһанда үлгэжэрхихэ гэжэл һанажа байнам!

Дамба. Тон лэ зүб гээшэ! Энээниие буудажа һомо гаргаһанай юун хэрэг байхаб. Нагаанай эшэ эгээл хүрөөд лэ үлөө!

Рэгзэмаа. Ноён бандит, нюдарган Дамба та хоёр, намайе үлгэхэһөө урид, өөһэдөө тэрэ нарһандаа үлгүүлһэн байхат. Ленинскэ комсомолые тиимэ бэлэхэнээр айлгахабди гэжэ бү һанагты. Бидэ хэдэн мянга түмэбди, таанар миин арба хорихонто...

Дамба. Харыт үгы энэ бузараа. (Рэгзэмаае сохихоор гүйн ошоно).

Цоктоев. Байгты, хүндэтэ заседатель бү сохигты. Һур аргамжаар хүлижэрхие. Би энээхэн комсомолхониие ганзагалаад, өөһэдынгөө хүбүүдтэ бэлэг абаашахамни, тэндэл манай хүбүүд энээндэш комсомол нэрыень харуулхал байха. Аргамжа асарагты. (Энэ үедэ газааһаа хара папахатай, нюдэнэй хара шэлтэй, хара бурят дэгэлтэй, үндэр ута бэетэй һогтуушаг Лопилов ороно. Тэдэниие харахадаа түрүүшын хара папахата агшан зуура наганаа һуга татан гаргажа).

Цоктоев. Гараа үргэ. (Лопилов гараа үргэнэ). Энэ үедэ Рэгзэмаа барас түргэнөөр собхорон ерэжэ, Цоктоевой нагантай гарые мушхана, энэ һамбаанда Лопилов гүйн ерэжэ, Цоктоевой наганиие һугалан абаад, Рэгзэмаада үгэнэ. Цоктоевые аргамжаар хүлинэ. Дамба айһан гайхаһандаа углууда хашалдан шэшэрнэ).

Лопилов. Бэрхэл байнаш, басаган, бэрхэл байнаш. Угтанай үри гэжэ мэдэхээр. Гансал энэ абашни шал тэнэг амитан байна. Энэ нэгэ комсомолой тагнуулай намдал адляар хубсалаад ерэхэдэнь, мэхэлэгдэшоод байха гэжэ, яаһан эшхэбтэр юумэ гээшэб. (Дамбада). Зай юу шэшэржэ байгаабши. Хаанаб тэрэ мэшээгтэй даришни, гурбан хайрсаг һомонуудшни? Тиихэдэ хоёр мэшээг талхан, хоёр үхэрэй мяхан байха гээ һэн? Түргэл, газаа минии хүбүүд хүлеэжэ байна.

Дамба. Ноён есаул... һо., һо һомон бу буу...

Лопилов. Юундээ ээрээ эгсэгэнээбши? Шамайе иимэ өөдэгүй хүн гэжэ мэдээгүйлби. Иимэ басагатай байгаагүй һааш, юун болохо байгаа гээшэб? Зай, үтэр гэнэм!

Дамба. Басаган... комсомол... басаган... ноён Лопилов...

Лопилов. (Дамбын энгэрһээ шүүрэжэ). Ямар өөдэгүй нохойбши. Юун комсомолоо дурдаабши! Үтэр гэнэ бэшэ гүб?

Рэгзэмаа. Ноён Лопилов намдыт. Энэ абамни үбгэржэ, иимэ болошоо юм. Зүнтэглөө яагаа гээшэб даа. Энэшни комсомолнуудаар нэгэдэжэ, таниие барихa гэһэн һэдэлгэ хэжэ байгаал. Тэрэниинь би мэдэжэл, эндэ байлсажа таниие абаралсаба гээшэб. Теэд үбгэн хүн хадань хүлисэнэ бэзэт.

Лопилов. А-а. Зүнтэг нохой! Урбаһан большевик! Эндэшни буудажа алахаб! (Нагаанаа гаргажа).

Дамба. Хай... хайралыт, ноён Лопилов. Намайе хардажа байнал. Үбгэн намайе хайралыт (һүгэдэн мүргэнэ).

Лопилов. Урбажа большевик болоод, үшөө иигэжэ мүргэжэ байхабши! Хаанаб тэрэ дари һомонуудшни? Үхэхэһөө түрүүн түргэн хэлэ!

Дамба. Хэшээгыт, хайралыт! Энэ зүүн амбаар соо хуу бэлдээтэйл. Энэ түлхюур. (Лопиловта үгэнэ. Лопилов даб гэнэ).

Рэгзэмаа. Байзыт, ноён есаул, нэгэ аягашье һаань сай бариит.

Лопилов. Ямар зоригтой һайхан басагамши, иимэ басаганай урижа байхадань яажа арсалтайб. Сайшье намда хэрэггүй. Архи байна гү? (Һууна).

Рэгзэмаа. Байха, байха, ноён Лопилов! (Эргэнэгээ уудална).

Лопилов. (Хүлеэтэй хэбтэһэн Цоктоевой нюурые шэртэн хараад). Үгы, иихэдээ энэм юун божо байна гээшэб. Хуушанайм танил хэбтэжэ байнал. Комсомолой айкомой ноён Цоктоев гээшэ гүт? (Эргэнэг уудалжа байһан Рэгзэмаа зог татан Цоктоевые харана). Юундэ абяа гаранагүйбта. Һанана гүт, мэнэ һаяхан ой соо буудалдаһанаа. За, мүнөө зохидоор лэ гартамни оробо хаяат?

Цоктоев Нюдарганай басаганай туһаламжаар амиды гараһандаа бурхандаа мүргыт.

Лопилов. Харыт, харыт энэш үшөө хорон хэлэ гаргаһан зандаал. Ши тэрэ үнгэрэгшэ жэлдэ Тэпхаан Порхоной гэдэг хоёр нүхэдымни барижа тушааһан шэнгеэр, намайе барижа тушаажархихам гэжэ һанажа ябаа гүш? Үнинэйл намайе мүрдэнэ гэжэ дуулагшаб. Зай, мүнөө хоюулаа зохидхоноор лэ тоосоогоо хэхэ байхабди. Комиссар Цоктоев. (Энэ үедэ Рэгзэмаа Лопиловта архи хэжэ барина. Лопилов ууна).

Дамба. (Гэнтэ Лопиловай урда гүйн ерэжэ). Ноён Лопилов дуулыт, эндэтнай аймшагтай муухай хардалган боложо байнал. Энэ танай хажууда байгша муухай хара шоломос—комсомол нохой. минии богоол, үгытэй Дамдинай үхин аймшагтай ехээр намайе хардабал. Түйлай муухайгаар таниие мэхэлжэ байнал. Ёһотойл комсомолой тагнуул гэдэгтнай энэ хажуудатнай байнал. Этигыт намда, хайралыт, хэшээгыт.

Лопилов. Ши муу зүнтэг нохой! Юундэ итэрээ хусаабши? Юун намайе үбэштэй тэнэг хүн гэжэ һанаа гүш? Юун амяа абаруулаад байһан хүндөө этигэхээ болёод, яндан зүнтэг, урбаһан большевик шамда этигэхэ һэн гээ гүш? Миил эндэш түбэнгииш хаха бажуужа алахам! (Гүйн ошожо, Дамбые бахалуурдана. Энэ үедэ Рэгзэмаа Цоктоевой уялаа таһа отолно. Наганаа Цоктоевто үгэнэ).

Дамба. (Шашхана). Хайралыт, алахатнайл! Эсэгынгээ нүхэрые хайралыт!

(Рэгзэмаа Дамбые бахалуурдажа байһан Лопиловай ташаанда һанжалзан байһан наган һуга татан абана. Лопилов мэгдэн эрьелдэнэ. Цоктоев Рэгзэмаа хоёр Лопиловай урдаһаа нагаануудаа залана.)

Рэгзэмаа. Бү хүдэлэгты!

Цоктоев. Зааханшье хүдэлөө һаатнай энээхэн һомо эдюулжэрхихэб.

(Дамба Лопилов хоёр гарнуудаа үргэжэ зогсонод.)

Дамба. (Лопиловта). Мэхэлжэ байна гэжэ танда хэлээ ха юмбиб.

Лопилов. Эндүү болоол, ноён заседатель...

Дамба. Үүе, һайе, абарыт! (һүүхирнэ).

(Газааһаа үүдэн нээгдэжэ дүрбэн буугай аман ёдойлдоно. Энэ үедэ мэгдэжэ зог татаһан Рэгзэмаае Лопилов мухарисa түлхинэ. Рэгзэмаа унажа, буугаа алдана. Тэрэ бууень Дамба абана. Буутай дүрбэн бандидууд орожо, Цоктоевто добтолон бууень абана).

Дамба. (Унаад хэбтэһэн Рэгзэмаагай толгой үдьхэлжэ бодхооно). Ноён Лопилов, ноёд, энэ муухай хара эмые өөрынгөө гараар боожо алахыемни зүбшөөгыт.

Лопилов. Ноён заседатель, хүлисыт, ямар муухайгаар мэхэлэгдэбэ гээшэбиб. Энэ эмыеш би өөрөө алахаб.

Дамба. Ноён есаул, хэшээгыт, үбгэн наһыемнишье хүндэлжэ, энэ эмэ ороолонһоо үһөөгөө абахыемни зүбшөөгыт (Рэгзэмаада) Дуулалши, шоломосһоо муухай шоломос, шамайе алажа байхадаа үшөө энэ дэлхэй дээрэ үзөөгүй ехэ жаргалаа үзэхэб.

Рэгзэмаа. Тьфу! (нюуртань нёлбоно).

Лопилов. Һанаагаа бү зобогты, заседатель. Хоюуландаа сэдьхэлээ ханахал байхабди.

Цоктоев. Та хоёр хубалзанууд ехээр бү хүхигты. Мүнөөшье тэһэрээгүй һаа, үглөө тэһэрхэ байхат.

Лопилов. Абягүй бол, хара нохой! Шамайешье жаргуулха байхабди. Та хоёр нохойнуудые амидыгаар нарһанда үлгөөд, доротнай гал түлижэ шарууһалхабди. Тэндэл намайгаа һайнаар танидаг болохош. Хүбүүд, эдэ хоёрые хүлижэрхёод амынь юумээр тагалжархигты. (Хүбүүд Рэгзэмаа Цоктоев хоёрые хүлинэ, амынь тагална).

Дамба. Эгээл зүб! Амидыгаар лэ шарахада амтатай байха.

Лопилов. Зай, саг эльгээжэ эндэ байлтагүй, абаха юумэеэ түргэн абаад, хүбүүдтээ ошожо, энэ хоёр бэлэгээ барижа, шарууһата түрээ эхилэе!

Дамба. Бишье таанадаар ошолдожо, шарууһандатнай байлсахам. Эндэ гансаараа үлэхэгүйб.

Лопилов. Мал зөөритнай яаха юм?

Дамба. Үглөө һүни ерэжэ туужа абаашахабди.

Лопилов. Хоёр комсомол олзо олоһон баяртайгаа дашарамдуулан ябахынгаа урда нэгэ-нэгые үргэжэрхие. Заседатель аягалагты.

Дамба. Тон зүб. (Бүхэгэшэн, бандидуудта архи аягална).

Лопилов. (Аягаяа үргэжэ). Уула хадын эзэд, орон нютагай лусууд! Хододоо энээн мэтээр маанараа харалсажа ябагты! Мэндэ! (ууна. Бэшэ бандидууд мүн лэ уунад. Лопилов Рэгзэмаае заажа. Хүбүүд, энээхэн нааданхайн эбдэрхэһээ түрүүн газаа гаргажа, наадажа байхадатнай болохо. Заседатель бидэ хоёр үшөө нэгэ нэгые барихамнай. (Бандидууд Рэгзэмаае үүдэн тээшэ шэрэнэ).

Цоктоев. Таанад зэрлиг муухай арьяатад юу хэжэ байнат! (Хоёр бандидууд Цоктоевые сохижо унагаанад), Рэгзэмаа нэгэ бандидые үдьхэлэн унагаагаад, гүйн гарана.

Лопилов. Ай, нохойнууд буудагты, баригты! (Энэ үедэ сонхонууд тэһэржэ, буунуудай аманууд ёдойлдоно. Олон зоной шууяан дуулдана).

Газааһаа абяан: Буунуудаа хаяжа, гараа үргэгты! (Бандидууд буугаа хаяжа, бахардан гарнуудаа үргэнэд). Газааһаа Балжан Рэгзэмаа хоёр түрүүтэй дүрбэ-табан хүбүүд орожо, бандидуудые болон Дамбые туун гаргана. Балжан Рэгзэмаа хоёр үлэжэ, Цоктоевой гарай уялаа тайлана.)

Балжан. (Рэгзэмаада) Танилсагты, комсомолой айкомой инструктор Цоктоев.

Рэгзэмаа. (Гараа Цоктоевто үгэжэ). Комсомолка Рэгзэмаа!

ХҮШЭГЭ.

Залуушуул хатаржа байна. С. Доржиевай фото.

Республика Гана (Африка). Вольта мүрэн дээгүүр түрүүшын хүүргэ табигдаа. Энэ хүүргэ 1954 ондо баригдажа эхилээд, 1956 оной эсэстэ дүүргэгдэһэн байна.

ТАСС-эй фотохронико.

Тобшо мэдээсэлнүүд

✦ Юнайтед Пресс агентствын Денверһээ (Колорада штат) мэдээсэһэнэй ёһоор атомна энерги эрхилдэг комиссида хабаатай Денверэй шадар байдаг Америкын нюуса атомна предприятида июниин 14-дэ юумэн тэһэрээ. Хоёр хүн шархатаа.

✦ Юнайтед Пресс агентствын корреспондентын Чикагоһаа мэдээсэһэнэй ёһоор, Сент-Луи нютагай шадар июниин 15-да айхабтар ехэ бороон орожо, уһан ехээр үерлөө. Хэдэн хүн аюулда ороо, 3 мянга шахуу хүн тэндэһээ нүүжэ ондоо тээшэ ошоо. Спрингфилд (Иллинойс штат) дээгүүр айхабтар хүсэтэй һалхин гараа. Тэрээндэ дайрагдажа хоёр хүн алуулаа. Юнайтет Пресс агентствын мэдээсэһэнэй ёһоор, 24 часай туршада уһанай үерһөө боложо, 12 хүн ами наһаяа алдаа.

★Хитадта революционно тулалдаануудай болохо үедэ албаяа эрхим һайнаар дүүргэһэнэйнь түлөө 102.531 хүниие орден, медальнуудаар шагнаха гэжэ Арадай түлөөлэгшэдэй бүхэхитадай суглаанай саг үргэлжын комитедэй заседани дээрэ шиидхэгдэбэ.

★Бельги, Голландиин правительствотай зүбшэн хэлсэһэнэйнгээ һүүлээр Люксембург Хитадай Арадай Республикатай ехээр худалдаа наймаа хэдэг болохо гэжэ шиидхэбэ.

★ Хуанхэ мүрэн дээрэ (Хитад) Сватоу городһоо 301 километр холо газарта түмэр замай ехэ хүүргэ баригдажа эхилбэ. Энэ хүүргын утань—682,5 метр. Хойто жэлэй майда энэ барилга дүүрэхээр хараалагданхай.

★Америкын агентствонуудай мэдээсэһэнэй ёһоор, июниин 18-да Невада штадта ядерна буу зэбсэг дахин тэһэлэн туршагдаа.

★Германиин Федеративна Республика Англиин болон Баруун Европын бусад хэдэн гүрэнүүдэй жэшээгээр, Хитадай Арадай Республикатай худалдаа ехээр хэдэг болохо гэжэ шиидхээ.

Энэ шиидхэбэриин ёһоор, Советскэ Союзда болон арадай демократиин оронуудта Баруун Германиин худалдагдадаггүй эд бараанууд мүн Хитадай Арадай Республикадашье худалдагдахагүй байна.

★Хэблэлэй мэдээсэһэнэй ёһоор, Италиин правительство Хитадай Арадай Республикатай худалдаа наймаа ехээр хэдэг болохо гэжэ хуулита ёһоор соносхобо.

★ Америкэдэ эсэргүүгээр Тайбейдэ болоһон хүлгөөнэй үедэ Чан Кайшиин полици 111 хүниие тушаагаад, 41 хүнэйнь хэрэгые сүүдтэ үгэһэн байна. Хүдэлмэришэд, һурагшад, худалдаа наймаашад сүүдтэ үгтэгшэдэй дунда бии гэжэ Синьхуа агентство мэдээсэнэ.

★ Юнайтед Пресс агентствын мэдээсэһэнэй ёһоор, мүнөө США-да гурбадахи үдэрөө аргагүй ехэ халуун боложо байна. Жэшээнь, июниин 17-до Чикагода һүүдэр газарта 35 гаран градус халуун боложо байгаа. Иимэ үзэгдөөгүй ехэ халуун болоходонь, Нью-Йоркдо, Чикагода энерги дуталдадаг боложо, хэдэн эмхи зургаануудай, заводуудай хүдэлмэридэ һаад ушаруулагдаа. Гэхэтэй хамта США-гэй зүүн нютагуудта аадар бороон ехээр орожо, уһа мүрэн үерлөө. Мүн эндэхи нютагуудта аргагүй хүсэтэй һалхин хүдэлжэ, хэдэн барилганууд һандаргагдаа.

Айхабтар халуунһаа, мүн үерһөө боложо июниин 15-һаа эхилэн, 147 хүн үхөөд байна гэжэ Ассошиэйтед пресс агентство мэдээсэнэ.

Редактор Д. Л. ЛОБСАНОВ.

Адрес редакции: г. Улан-Удэ ул. Ленина 26. Телефоны редакции: редактора 46-32, зам. редактора—32-74, отв. секретаря— 27-37, отделов: партийной жизни сельского хозяйства — 47-59, пропаганды и переводов — 35 14, культуры и быта, промышленности — 34-05, местной информации и писем — 24-74, корректорская — 32 67 бухгалтерия 37 32 Для междугородных переговоров — 16.

Н 00455. Типография Министерства культуры Бурят-Монгольской АССР Зак. № 3262.